

Analyse stapeling uitgaven Sociaal Domein

Rapportage

Geactualiseerde analyse naar de mogelijke stapeling van uitgaven binnen
verschillende onderdelen van het Sociaal Domein

63382 – Vertrouwelijk

9 februari 2022

Berenschot

Analyse stapeling uitgaven Sociaal Domein

Geactualiseerde analyse naar de mogelijke stapeling van uitgaven binnen verschillende onderdelen van het Sociaal Domein

Martin Heekelaar
Wouter Verbeek
Paul Schenderling
Thom de Jong
9 februari 2022

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding en vraagstelling	4
1.2 Methode van onderzoek	5
1.3 Trends op macroniveau binnen het Sociaal Domein	5
1.4 Leeswijzer	6
2. Belangrijkste conclusies	7
2.1 Kenmerken van gemeenten met hoge uitgaven per inwoner	7
2.2 Kenmerken van gemeenten met hoge uitgaven ten opzichte van het budget	7
2.3 Beantwoording van de onderzoeksvragen	8
3. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	9
4. Gemeenten met opvallend hoge of lage uitgaven per inwoner, ten opzichte van het budget en de verbanden hiertussen	10
4.1 Gemeenten met opvallend hoge of opvallend lage uitgaven per inwoner in absolute zin	10
4.2 Verband tussen BUIG-uitgaven en uitgaven op andere terreinen	18
4.3 Gemeenten met relatief hoge of relatief lage uitgaven ten opzichte van het budget	19
4.4 Is er een verband tussen de saldi en de hoogte van de uitgaven?	26
4.5 Samenvatting bevindingen uit dit hoofdstuk	28
5. Stapeling van hoge uitgaven per inwoner	29
5.1 Is er een patroon met betrekking tot stapeling van uitgaven?	30
5.2 Gemeenschappelijke kenmerken van gemeenten met een stapeling van uitgaven	32
5.3 Samenvatting bevindingen uit dit hoofdstuk	33
6. Stapeling van hoge uitgaven ten opzichte van het budget	34
6.1 Gemeenten met een opvallende stapeling van hoge uitgaven ten opzichte van het budget	34
6.2 Is er een patroon m.b.t. stapeling van relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget?	37
6.3 Gemeenschappelijke kenmerken van gemeenten met relatief hoge uitgaven t.o.v. het budget	39
6.4 Samenvatting bevindingen uit dit hoofdstuk	40
7. Is er sprake van grote verschillen binnen samenwerkingsverbanden en verschillen samenwerkingsverbanden van niet-samenwerkingsverbanden?	42
7.1 In hoeverre hebben gemeentelijke samenwerkingsverbanden bij gelijk beleid en gezamenlijke uitvoering, grote verschillen in uitgaven per inwoner?	42
7.2 In hoeverre zijn er bij gelijk beleid en gezamenlijke uitvoering, grote verschillen in saldi binnen het sociaal domein?	43
7.3 Zijn de verschillen qua relatieve uitgaven binnen samenwerkingsverbanden met gelijk beleid en uitvoering groter dan daarbuiten?	44
7.4 Komen relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget vaker voor bij samenwerkingsverbanden?	46
7.5 Samenvatting bevindingen uit dit hoofdstuk	47
Appendix	48

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en vraagstelling

Steeds vaker is er sprake van tekorten in het Sociaal Domein. Veel gemeenten hebben hier last van, waar het lijkt dat slechts enkele hier gunstig uitkomen. Drechtsteden en Divosa leiden uit de gemeenterekeningen af dat bovengemiddeld hoge (en lage) uitgaven voor het sociaal domein en bijstand zich structureel lijken te concentreren binnen dezelfde gemeenten/regio's. COELO heeft voor 2017 in beeld gebracht welke gemeenten het grootste verschil tussen inkomsten en uitgaven op Gebundelde Uitkering en overig sociaal domein realiseerden. De veel hoger dan gemiddelde uitgaven lijken zich te concentreren. De samenloop van de hoge uitgaven lijkt zich met name voor te doen in centrumgemeenten en in bepaalde regio's. Dit hoeft geen probleem te zijn als er voldoende inkomsten tegen staan. Ook kunnen hoge uitgaven een uitvloeisel zijn van keuzes van gemeenten met betrekking tot beleid en uitvoering.

Bij gemeenten waarbij sprake is van een samenloop van diverse hoge uitgaven (ten opzichte van het rijksbudget) spreken we van een stapeling van hoge uitgaven. Stapeling kan ook voorkomen bij gemeenten met lage uitgaven.

Berenschot is door Divosa en Drechtsteden gevraagd onderzoek te verrichten naar de gemeenschappelijke kenmerken van gemeenten met een stapeling van problematiek. Uw centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Voer een verkennend onderzoek uit naar de gemeenschappelijke kenmerken van gemeenten met zeer hoge en zeer lage uitgaven voor zowel de gebundelde uitkering als het gemeentefonds (sociaal domein).

Voor de beantwoording van de vraag, formuleren Divosa en Drechtsteden de volgende onderzoeksopdracht:

1. Breng in beeld welke gemeenten structureel opvallend hoge of opvallend lage uitgaven (per inwoner) hebben en in hoeverre ze een structureel voor- of nadeel hebben op de (fictieve) budgetten voor bijstand en sociaal domein.
2. Is er een patroon? Hebben deze gemeenten/regio's gemeenschappelijke kenmerken? Welke zijn dat? Dat kan zowel kwantitatief als kwalitatief.
3. Kijk hierbij met name naar samenwerkingsverbanden. In hoeverre hebben zij bij gelijk beleid en gezamenlijke uitvoering, grote verschillen in budget en uitgaven?
4. Een bijkomend element in de onderzoeksvraag is het dynamische element hierin. We kunnen niet uitsluiten dat naarmate het onderzoek vordert, de vraagstelling -uiteraard in overleg- wordt aangescherpt.
5. Doe een aanbeveling voor vervolgacties en/of -onderzoek.

In 2021 hebben Divosa en Drechtsteden gevraagd om het onderzoek te actualiseren. Voor het actualisatieonderzoek is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Actualiseer door toevoeging van gegevens over het jaar 2020 het beeld welke gemeenten structureel opvallend hoge of opvallend lage uitgaven (per inwoner) hebben en in hoeverre zij een structureel voor- of nadeel hebben op de (fictieve) budgetten voor bijstand en sociaal domein. Actualiseer hierbij ook het antwoord op de andere deelvragen uit het onderzoek.

De actualisatie was niet alleen nodig voor 2020 maar ook voor 2019. In het eerdere rapport uit 2020 is voor het verslagjaar 2019 namelijk gebruik gemaakt van begrotingscijfers en niet van jaarrekeningcijfers.

1.2 Methode van onderzoek

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van data voor zowel budgetten als uitgaven binnen het Sociaal Domein. Specifiek is gebruik gemaakt van data betreffende de jaarlijkse bijstandsuitgaven en -budgetten, de jaarlijkse budgetten op het sociaal domein, de meerjarige uitgaven op het sociaal domein (exclusief bijstand) en de uitsplitsing van de uitgaven en budgetten op het sociaal domein, exclusief bijstand. Deze data geeft daarmee een volledig beeld van de inkomsten en uitgaven op de verschillende onderdelen van het Sociaal Domein. De budgetten en uitgaven zijn in hoofdlijnen uitgesplitst in BUIG, Wmo, Jeugd, Wsw, overige onderdelen participatiewet en Samenkracht & Burgerparticipatie (S&B). In de Wsw budgetten en uitgaven zijn ook de budgetten en uitgaven beschut meegenomen.

De kwaliteit van de registraties verschilt van gemeente tot gemeente. Ook worden hier en daar keuzes gemaakt hoe zaken worden geboekt. Alle uitgaven zijn nagelopen en evidente misslagen zijn gecorrigeerd. Veelal kijken we ook naar structurele cijfers, waarbij we over meerdere jaren middelen. Dit zorgt dat het effect van fouten in de analyses beperkt is. Op basis van deze uitgaven valt wel een algemeen beeld te bepalen, maar voor een specifieke gemeente kunnen de werkelijke waarden hier en daar afwijken.

Dit onderzoek richt zich primair op stapeling van uitgaven bij individuele gemeenten. We hebben daarnaast ook de uitgaven in verhouding tot het budget geanalyseerd. We noemen dit saldi. Een saldo is positief als de uitgaven lager zijn dan het budget en negatief wanneer er sprake is van uitgaven die hoger zijn dan het budget. Het saldo dat wordt veroorzaakt door het verschil tussen macro-uitgaven en het macrobudget is in procenten voor alle gemeenten gelijk en voor ons onderzoek niet relevant. Om te zorgen dat deze macrosaldi geen invloed hebben op de uitkomsten van het onderzoek (en effecten voor individuele gemeenten), is ervoor gekozen alle saldi te corrigeren voor de macrosaldi. We noemen dit geschoonde saldi. Bij positieve respectievelijk negatieve saldi is sprake van respectievelijk relatief hoge of relatief lage uitgaven, ten opzichte van het budget. Alle gepresenteerde saldi in dit rapport betreffen geschoonde saldi. Voor de analyse van de relatief hoge of lage uitgaven ten opzichte van het budget hebben we alleen gebruikgemaakt van de saldi met betrekking tot Wmo, Jeugd en Wsw, omdat bij de andere onderdelen er geen duidelijke één op één relatie is tussen budgetten en uitgaven. Het voordeel van het gebruik van geschoonde saldi is dat er beter inzicht ontstaat in verschillen tussen gemeenten en regio's, wat rechtstreeks raakt aan de onderzoeksvragen. Een nadeel van het gebruik van geschoonde saldi is dat als er in een bepaald jaar een negatief macrosaldi is, de tekorten van gemeenten gedeeltelijk aan het oog onttrokken zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de macrotekortingen op het terrein van jeugd in de periode 2018-2020.

De saldi met betrekking tot BUIG en het gemeentefonds zijn sowieso van een andere aard. De BUIG betreft een specifieke uitkering, voor een taak met weinig beleidsvrijheid. De budgettering is op die taak en normering toegesneden. Het Gemeentefonds is echter vrij besteedbaar en bedoeld voor taken die meer beleidsvrijheid hebben. Relatief hoge of lage uitgaven ten opzichte van het budget kunnen daarbij dus veel meer door eigen beleidskeuzes veroorzaakt worden dan in de BUIG. Een negatief of positief saldo bij het Gemeentefonds zegt niet direct iets over de verdeling, maar veel meer over de keuzes van de gemeente. Er is namelijk ook nog eigen beleid. Bovendien zijn producten, normen, prijzen, etc. niet zo voorgeschreven als in de BUIG, en de opgaven verschillen per gemeente.

In dit onderzoek kijken we bewust naar alle gemeenten om een integraal beeld te schetsen. We kijken dus niet alleen naar gemeenten die volgens het verdeelmodel worden bepaald. Dat betekent dat in de resultaten ook kleine gemeenten terugkomen.

1.3 Trends op macroniveau binnen het Sociaal Domein

Allereerst nemen we een eerder onderzoek naar uitgaven binnen het Sociaal Domein in overweging, welke diverse trends op macroniveau weergeeft. Een macro-analyse van de uitgaven binnen het Sociaal Domein (Steiner, 2019) toont dat het Sociaal Domein tot 2018 een hogere groei van uitgaven heeft doorgemaakt ten opzichte van de

gemeentelijke uitgaven in andere sectoren. In 2018 was de groei van de uitgaven voor het Sociaal Domein echter vrijwel gelijk aan dat van de andere sectoren. Deze stagnatie valt met name te wijten aan lagere uitgaven voor bijstandverlening, hoewel Jeugd en Wmo juist nog lijken te groeien in uitgaven. Daarnaast blijkt uit het onderzoek¹ dat juist voor Jeugd, tussen 2015 en 2018, de uitgaven per jeugdige zijn gestegen met 42%. Dit leidt tot een tekort van naar schatting € 1.000 miljoen. De uitgaven op de onderdelen Maatschappelijke ondersteuning en Samenkracht en burgerparticipatie zijn in 2018 méér gestegen dan gemiddeld in het Sociaal Domein, hoewel dat in de voorgaande jaren niet altijd zo was.

Als we de grootteklasse van gemeenten in overweging nemen, zien we dat G4 gemeenten in 2018 als enige grootteklasse een groei in de uitgaven voor inkomen en participatie ervaren. Voor het onderdeel Jeugd zien we binnen alle grootteklassen een groei van de uitgaven ten opzichte van 2017. De uitgaven per inwoner voor maatschappelijke ondersteuning zijn voor de meeste gemeenten gestegen in 2018, echter was dit niet het geval voor de kleine en G4 gemeenten. Landelijk gezien groeide de kosten met 5,5%.

Van 2019 en 2020 weten we dat deze trend van stijgende uitgaven heeft doorgezet. Uit een onderzoek naar de gemeentefinanciën uit 2021 in opdracht van Divosa, VNG en NDSO (BDO, 2021) blijkt dat in 2019 de druk op de gemeentefinanciën als gevolg van hogere uitgaven sociaal domein verder is toegenomen. Hierbij valt op dat de kosten voor de Wmo voor het eerst harder zijn gestegen dan de kosten voor jeugdhulp.

Bovenstaande bevindingen laten enkele macro-trends zien voor het Sociaal Domein op het gebied van uitgaven. Voorliggend onderzoek zoomt verder in op de resultaten van- en verschillen tussen diverse gemeenten.

1.4 Leeswijzer

Dit onderzoek is als volgt opgebouwd. Eerst presenteren we de belangrijkste conclusies en aanbevelingen. Daarna gaan we dieper in op de uitgevoerde analyses. Allereerst tonen we kaarten, lijstjes en grafieken met hoge of lage uitgaven per inwoner en ten opzichte van het budget. In dit hoofdstuk analyseren we ook de onderlinge verbanden. Daarna richten we ons op de kenmerken van gemeenten met hoge uitgaven per inwoner op zowel BUIG als op de overige domeinen. Wat bindt deze gemeenten. In het volgende hoofdstuk doen we iets vergelijkbaars voor de gemeenten met relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget. Wat bindt hen? Tot slot bespreken we ons onderzoek naar samenwerkingsverbanden. Zijn er grote verschillen zichtbaar binnen samenwerkingsverbanden en zijn die verklaarbaar.

¹ B. Steiner, 'De rekening opgemaakt! Financiën gemeentelijk sociaal domein 2018 in meerjarig perspectief', 2019.

2. Belangrijkste conclusies

We tonen in dit onderzoek aan dat hoge uitgaven voor BUIG vaak gepaard gaan met hoge uitgaven op de overige onderdelen van het sociaal domein. We zien een sterk significant positief verband. Hoge uitgaven BUIG gaan soms gepaard met overschotten op BUIG, maar hoge uitgaven op de overige onderdelen van het Sociaal Domein gaan vrijwel altijd gepaard met forse uitgaven ten opzichte van het budget op de overige onderdelen van het Sociaal Domein. De oorzaak hiervan is niet bekend. Eventueel nader, kwalitatief vervolgonderzoek zou licht kunnen werpen op de vraag waardoor die grote negatieve saldi ontstaan. Ook valt het op dat de uitgaven en budgetten voor een gemeente van jaar tot jaar flink kunnen veranderen. Het is niet direct duidelijk waardoor dit komt. Het behoort niet tot de scope van dit onderzoek om de veranderingen van jaar tot jaar te verklaren.

2.1 Kenmerken van gemeenten met hoge uitgaven per inwoner

Wanneer we analyseren welke kenmerken de gemeenten die in de top 25% scoren qua uitgaven op zowel BUIG als op de overige onderdelen van het Sociaal Domein, dan zien we een aantal kenmerken terugkomen. Deze gemeenten lijken zich wat vaker in het uiterste Noorden van Nederland te bevinden. Het gaat om diverse verschijnselen die verband houden met accumulatie/concentratie van problematiek.

Gemeenten die een intergemeentelijke sociale dienst hebben, hebben ook vaker te maken met een stapeling van uitgaven. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat gemeenten met een grote opgave op het gebied van het sociaal domein besluiten samen te werken in de vorm van een intergemeentelijke sociale dienst. We zien ook vaak grote verschillen in uitgaven tussen ISD's. Veelal is er één gemeente met een forse centrumfunctie, waar de uitgaven vele malen hoger zijn dan bij andere gemeenten. Het feit dat juist centrumgemeenten een stapeling van hoge uitgaven hebben is niet vreemd gezien het feit dat zij veelal ook extra taken hebben (zoals beschermd wonen, maatschappelijke opvang en vrouwenopvang), waarvoor ze over het algemeen ook budget krijgen. Daarnaast zijn er in centrumgemeenten over het algemeen meer voorzieningen, waardoor de centrumgemeenten relatief sneller mensen aantrekken met een ondersteuningsvraag. Ook hier wordt in de verdeelmodellen in elk geval deels rekening mee gehouden (onder andere middels de variabele regionaal klantpotentieel). Uit onze regressieanalyse blijkt dat gemeenten met een stapeling van negatieve saldi grote gemeenten zijn met een relatief groot regionaal klantpotentieel, maar een relatief klein aantal mensen met een migratieachtergrond.

2.2 Kenmerken van gemeenten met hoge uitgaven ten opzichte van het budget

De stapeling van relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget komt bij bepaalde gemeenten vaker voor. Gemeenten aan de Duitse grens en in de provincie Groningen hebben vaker te maken met stapelingen van hoge uitgaven. Ook grote gemeenten, gemeenten met een relatief klein deel van de bevolking met een migratieachtergrond en een groot regionaal klantpotentieel hebben vaker last van een stapeling van hoge uitgaven. In de kaarten die we hebben gemaakt zien we dat met name bij die saldi een duidelijk patroon zichtbaar is: gemeenten in het (Noord-)Oosten hebben vaker relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget op Wmo, Jeugd en Wsw.

Het hebben van een intergemeentelijke sociale dienst heeft geen significant effect op stapeling van hoge uitgaven. Wel is het zo dat bij intergemeentelijke sociale diensten sprake is van een slechter saldo op BUIG. Intergemeentelijke sociale diensten hebben wel vaak te maken met een relatief lage uitgaven ten opzichte van het budget op de overige onderdelen van het Sociaal Domein, maar dat komt vooral omdat de meeste ISD's bestaan uit kleine gemeenten en kleine gemeenten vaak relatief lage uitgaven ten opzichte van het budget op de overige onderdelen van het Sociaal Domein hebben.

2.3 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Hieronder hebben we onze antwoorden op de onderzoeksvragen samengevat.

1. In hoeverre is er sprake van structurele stapeling van uitgaven en tekorten? *Antwoord:* 22,8% van de gemeenten heeft te maken met een stapeling van uitgaven, 36,9% van de gemeenten heeft te maken met een stapeling van positieve saldi en 17,2% van de gemeenten heeft te maken met een stapeling van negatieve saldi. Wanneer sprake is van random negatieve en positieve saldi, zou naar verwachting 25% een stapeling van negatieve saldi moeten laten zien, 25% een overschot en 50% een combinatie van een positief en negatief saldo. De stapeling van negatieve saldi is minder dan 25%, de stapeling van positieve saldi is meer dan 25%.
2. Is er een patroon? *Antwoord:* gemeenten met een stapeling van uitgaven en tekorten lijken zich wat vaker in het uiterste Noorden van Nederland te bevinden.
3. In hoeverre hebben samenwerkingsverbanden bij gelijk beleid en gezamenlijke uitvoering, grote verschillen in budget en uitgaven? *Antwoord:* gemeenten met een intergemeentelijke sociale dienst hebben vaker te maken met een stapeling van uitgaven. We zien dat de gemeenten in een samenwerkingsverband qua saldo meestal hetzelfde teken hebben (positief of negatief). Dit noemen we tekenconsistentie. We zien ondanks de hoge mate van tekenconsistentie ook verschillen in saldi tussen deelnemers aan samenwerkingsverbanden, variërend van 2 procentpunt tot 20 procentpunt. Verschillen van meer dan 5 procentpunt achten we substantieel, omdat bij gelijke uitvoering vergelijkbare saldi verwacht mogen worden.
4. Een bijkomend element in de onderzoeksvraag is het dynamische element hierin. We kunnen niet uitsluiten dat naarmate het onderzoek vordert, de vraagstelling -uiteraard in overleg- wordt aangescherpt. *Antwoord:* niet van toepassing.
5. Doe een aanbeveling voor vervolgacties en/of -onderzoek. *Antwoord:* zie hoofdstuk 3 (1 A4).

3. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Een aanbeveling zou kunnen zijn dat we bij sommige gemeenten, gegeven hun sociaaleconomische structuur, stapeling van hoge uitgaven zien en dat het daar de moeite loont om onderzoek te doen naar het beleid en de uitvoering. Vertonen het beleid en de uitvoering gemeenschappelijke kenmerken die de hogere uitgaven verklaren? En zijn er wellicht verbanden tussen de gemeenschappelijke kenmerken, zoals enerzijds regionaal klantenpotentieel en het relatief lage aantal inwoners met een migratieachtergrond en anderzijds de gekozen beleids- en uitvoeringsopties?

Het blijft nog wat onduidelijk waardoor het komt dat de uitgaven voor het Sociaal Domein vaak bij één gemeente binnen een ISD hoger is dan bij de andere gemeenten binnen de ISD. Het zou goed zijn te gaan praten met een aantal gemeenten waarbinnen dit patroon zichtbaar is. Welke sociaalgeografische fenomenen liggen er ten grondslag aan? Het verdient ons inziens de aanbeveling onderzoek te doen in hoeverre er rekening is gehouden met gemeenten met een grote opgave op het gebied van het sociaal domein bij de verdeling van de middelen uit het gemeentefonds. Dit kan bijvoorbeeld onderzocht worden als de nieuwe verdeling van het gemeentefonds bekend is.

We stellen vast dat binnen samenwerkingsverbanden sprake kan zijn van grote verschillen in de hoogte van de uitgaven en in de hoogte van de saldi. Enerzijds roept dat vragen op, omdat bij gelijk beleid en gelijke uitvoering verwacht mag worden dat de saldi min of meer met elkaar overeenstemmen. Anderzijds zien wij in de intergemeentelijke samenwerkingspraktijk dat dat leidt tot substantiële verstoring van de samenwerking, terwijl de decentralisaties vragen om meer en intensievere samenwerking. Verstoring van de samenwerking om deze redenen is ongewenst. Ons advies is derhalve om te analyseren wat de oorzaken zijn van de verschillende uitkomsten tussen gemeenten binnen samenwerkingsgebieden en in hoeverre beleid en uitvoering daar debet aan zijn.

In het verlengde van deze vraag kan de vraag worden gesteld wat de mogelijkheden zijn in de financiering om de samenwerking c.q. schaalvergroting te ondersteunen in plaats van deze te belemmeren. Een optie die verder kan worden verkend is om regio's in de verdeling als één entiteit te beschouwen en één budget (in de verdeling) toe te kennen? In het verleden bestond deze mogelijkheid in Wsw en bij BUIG. Dat is vanuit de gedachte dat de gemeente het primaat moet hebben (en niet de regio) opgeheven. Echter, verdeling van de budgetten is een ander vraagstuk dan uitbetaling van de budgetten. We zien binnen regio's soms opvallende verschillen tussen saldi op BUIG en andere budgetten op het sociaal domein.

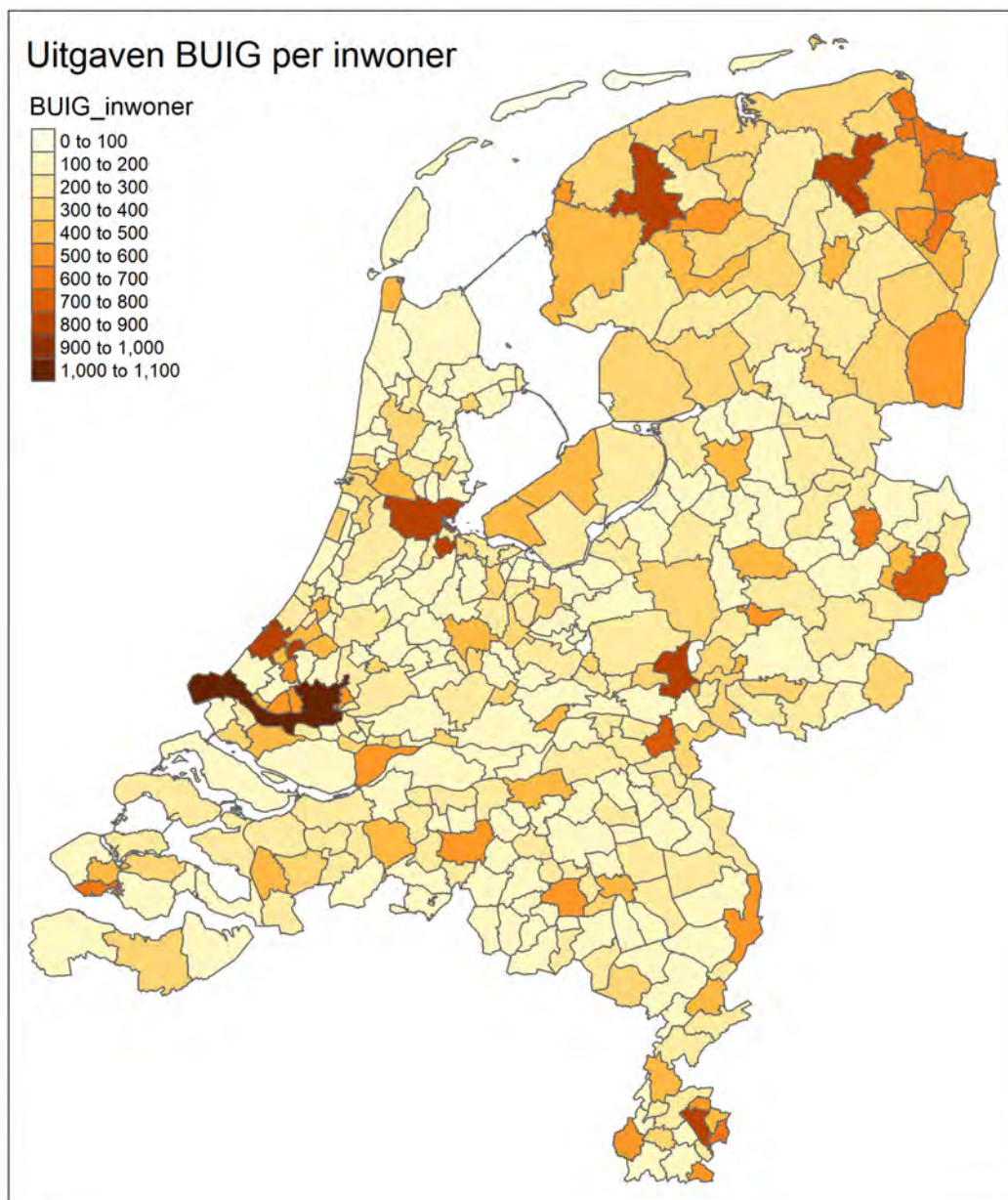
We zien over het algemeen dat de uitkomsten van jaar tot jaar voor een gemeente fors kunnen verschillen. Het is niet direct duidelijk waardoor die fluctuaties komen. Het verdient de aanbeveling hier onderzoek naar te doen.

4. Gemeenten met opvallend hoge of lage uitgaven per inwoner, ten opzichte van het budget en de verbanden hiertussen

In deze onderzoeksopdracht zetten we de uitgaven van alle gemeenten over de tijd op een rij.

4.1 Gemeenten met opvallend hoge of opvallend lage uitgaven per inwoner in absolute zin

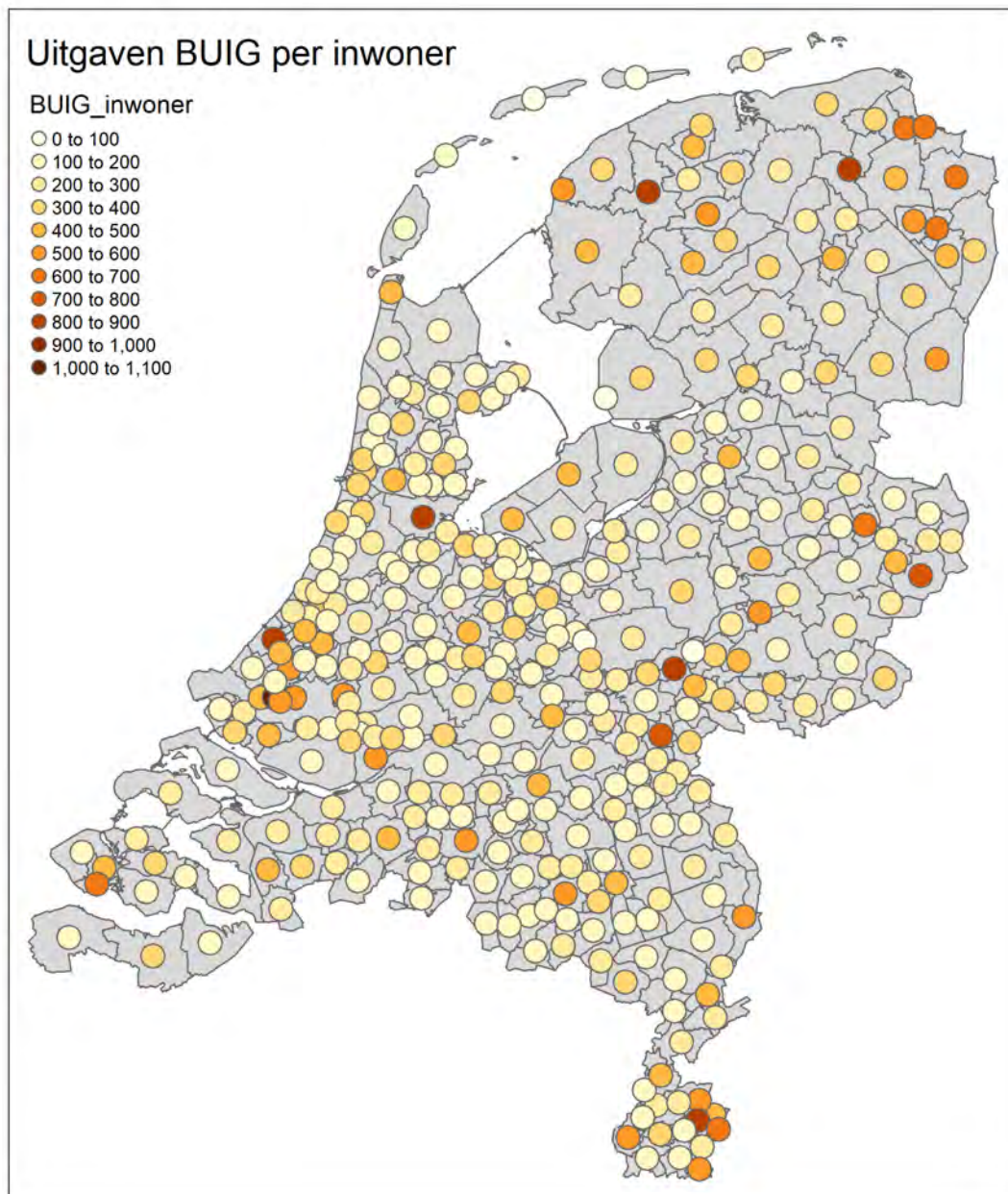
We hebben de gemiddelde uitgaven aan BUIG per inwoner in kaart gebracht. Om een objectieve vergelijking te maken kijken we naar de uitgaven per inwoner: zo kunnen we kleine en grote gemeenten met elkaar vergelijken.

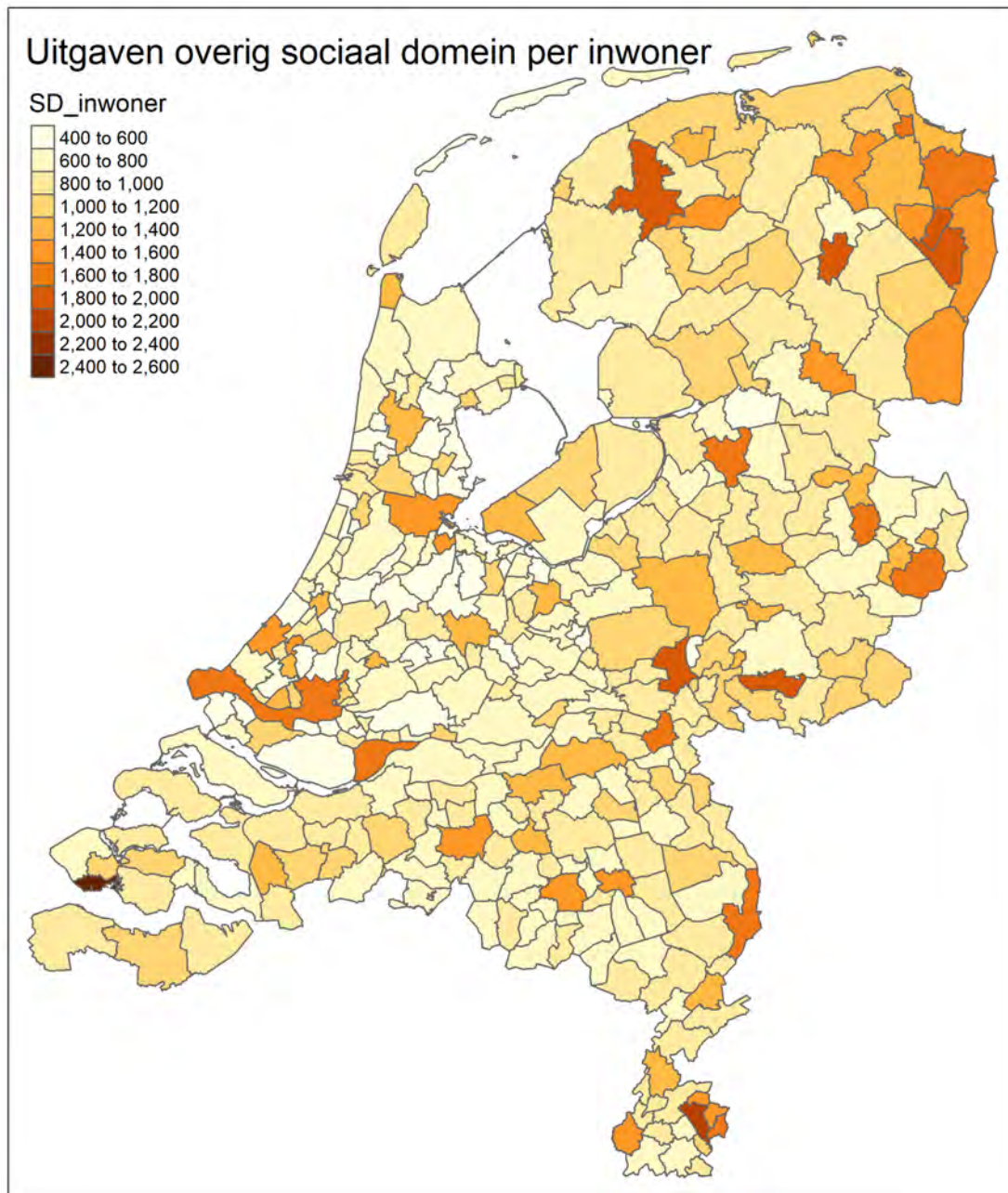
Figuur 1. Uitgaven BUIG per inwoner (gemiddelde 2014 t/m 2020).

We zien dat deze uitgaven met name hoog zijn in het Noordoosten van het land (Groningen). Ook Friesland en Oost Drenthe laten hoge uitgaven zien. Ook de grote steden hebben hoge BUIG-uitgaven. Rotterdam is van hen koploper, maar ook in bijvoorbeeld Amsterdam zien we hoge BUIG-uitgaven. Opvallend is ook de oostelijke mijnstreek. Daar wonen meer mensen dan in de Provincie Groningen zonder de stad.

Er is een bepaalde mate van optisch bedrog omdat in het noorden het grote gemeenten zijn qua oppervlakte maar met weinig inwoners. Dat toont een groot donker vlak op de kaart, terwijl het aantal inwoners dat het betreft beperkt is. Om dit effect aan te tonen hebben we de kaart ook gemaakt met bolletjes van gelijke grootte voor iedere gemeente. Dit nuanceert het beeld iets. Het is goed dit in het achterhoofd te houden bij het interpreteren van de kaarten.

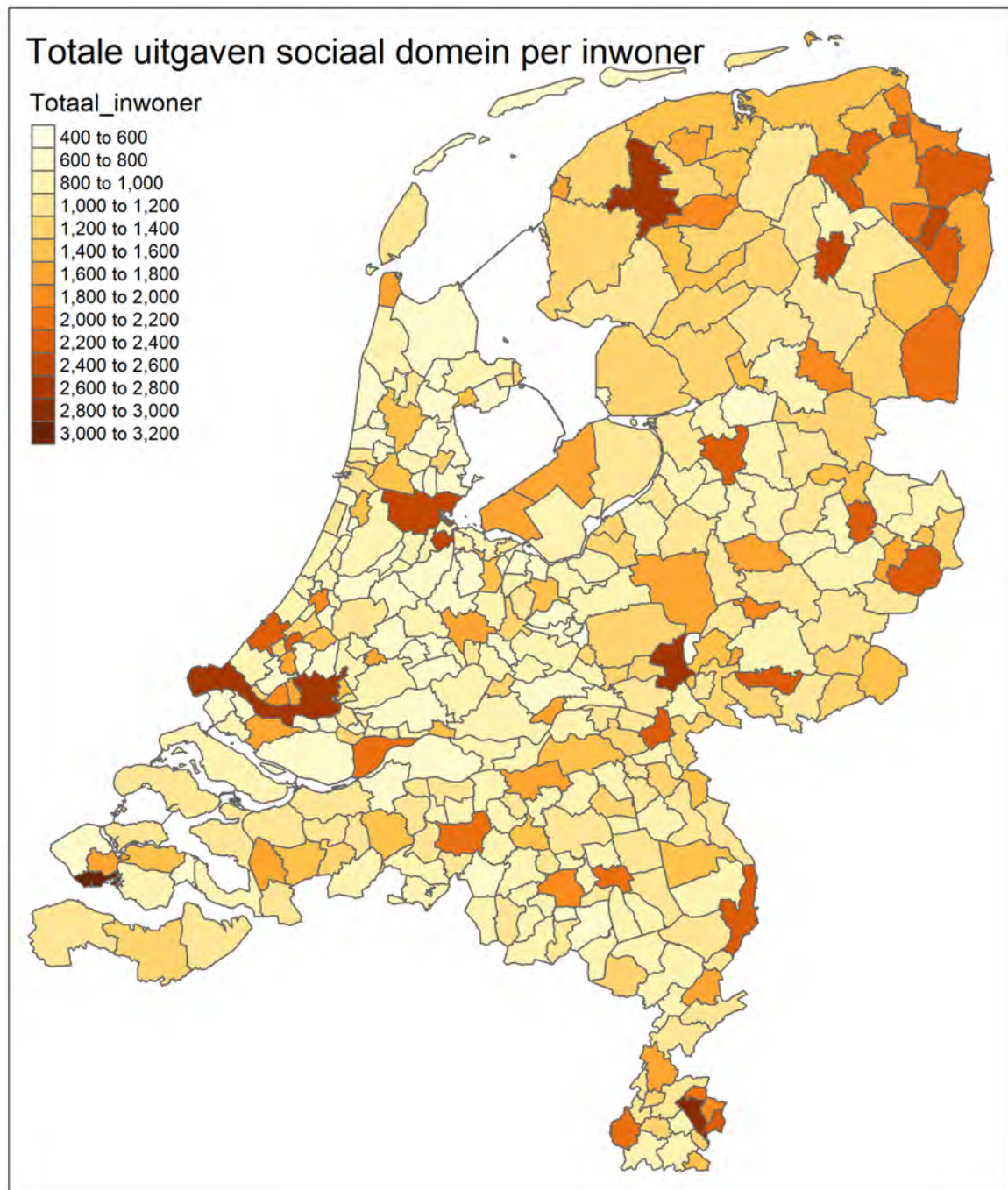
Figuur 2. Uitgaven BUIG per inwoner (gemiddelde 2014 t/m 2020) weergegeven middels bollen van gelijke grootte voor iedere gemeente op de kaart.

Figuur 3. Uitgaven overig sociaal domein (Wsw, Wmo, Jeugd, Overige onderdelen Participatiewet en Samenkracht & Burgerparticipatie) per inwoner (gemiddelde 2014 t/m 2020).

Een vergelijkbaar patroon zien we bij de overige uitgaven aan het Sociaal Domein. Ook hier zijn de uitgaven per inwoner met name hoog in het (Noord-)Oosten. We kunnen dus constateren dat grote uitgaven aan BUIG vaak gepaard gaan met grote uitgaven met betrekking tot de overige onderdelen van het Sociaal Domein.

Wanneer we de totale uitgaven binnen het sociaal domein per inwoner optellen, ontstaat het volgende beeld:

Figuur 4. Totale uitgaven sociaal domein (BUIG, Wsw, Wmo, Jeugd, Overige onderdelen Participatiewet en Samenkracht & Burgerparticipatie) per inwoner (gemiddelde 2014 t/m 2020).

We zien hier dat hoge uitgaven in totaal per inwoner vooral in het Noord-Oosten van het land zitten.

De gemeenten met de hoogste uitgaven per inwoner zijn hieronder weergegeven.

Tabel 1. Hoogste uitgaven BUIG per inwoner (gemiddelde 2014 t/m 2020).

Gemeentenaam	Uitgaven BUIG per inwoner
Rotterdam	€ 1.010
Heerlen	€ 828
Amsterdam	€ 823
Groningen (gemeente)	€ 823
Leeuwarden	€ 821
Arnhem	€ 814
's-Gravenhage (gemeente)	€ 812
Enschede	€ 712
Nijmegen	€ 707
Vlissingen	€ 689

Tabel 2. Hoogste uitgaven overig sociaal domein (Wsw, Wmo en Jeugd) per inwoner (gemiddelde 2014 t/m 2020).

Gemeentenaam	Overig sociaal domein	Gemeentenaam	Overig sociaal domein gecorrigeerd BW&MO
Vlissingen	€ 2.496	Stadskanaal	€ 1.885
Heerlen	€ 2.107	Pekela	€ 1.816
Assen	€ 1.966	Heerlen	€ 1.794
Stadskanaal	€ 1.885	Kerkrade	€ 1.723
Leeuwarden	€ 1.879	Oldambt	€ 1.680
Doetinchem	€ 1.854	Appingedam	€ 1.637
Arnhem	€ 1.834	Brunssum	€ 1.564
Pekela	€ 1.816	Amsterdam	€ 1.553
Zwolle	€ 1.754	Veendam	€ 1.552
Kerkrade	€ 1.723	Hoogeveen	€ 1.550

We hebben de overige onderdelen van het sociaal domein op twee manieren weergegeven. Allereerst hebben we gekeken naar de totale uitgaven en dit gedeeld door het aantal inwoners van de gemeente. Daarnaast hebben we een berekening gemaakt waarbij we er rekening mee hebben gehouden dat de taken Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang bij een centrumgemeente zijn belegd.² In deze tweede berekening hebben we hiervoor gecorrigeerd door voor deze uitgaven te delen door het aantal inwoners in de regio i.p.v. het aantal inwoners van de betreffende gemeente. Op basis van cijfers over werkelijke uitgaven is dit niet mogelijk, daarom doen we de correctie op basis van budgetten. Deze correctie is dan ook verre van ideaal, maar schetst wel een beeld wat het effect is van deze taakvelden. In de tabellen en grafiek die volgen in dit hoofdstuk hebben we deze correctie ook

² Theoretisch zou een dergelijke correctie ook voor Vrouwenopvang (VO) worden toegepast. De regio-indeling voor deze taak is anders dan die voor BW en MO. De bedragen zijn echter naar verhouding zeer klein, dat daarom is afgezien deze correctie ook voor de VO toe te passen.

telkens weergegeven. In de rest van dit rapport gaan we uit van de normale rekenwijze voor hoge uitgaven (niet gecorrigeerd).

Gemeenten die dikgedrukt zijn komen in beide lijsten voor: zowel in de lijst met de hoogste uitgaven BUIG per inwoner, als op de lijst met hoogste uitgaven overig Sociaal Domein per inwoner. Opvallend is dat de grote steden Rotterdam, Amsterdam en Den Haag wel voorkomen op de lijst met grootste uitgaven BUIG per inwoner, maar niet op de lijst met hoogste uitgaven overig sociaal domein per inwoner.

Hieronder hebben we ook de hoge uitgaven uitgesplitst over de verschillende domeinen:

Tabel 3. Gemeenten met hoogste uitgaven op de verschillende afzonderlijke domeinen Wsw, Jeugd en Wmo (gemiddelde 2014 t/m 2020).

Gemeentenaam	Wsw	Gemeentenaam	Jeugd	Gemeentenaam	Wmo	Gemeente	Wmo gecorrigeerd BW&MO
Pekela	€ 698	Veendam	€ 449	Vlissingen	€ 1.494	Amsterdam	€ 578
Stadskanaal	€ 673	Heerlen	€ 429	Assen	€ 941	Emmen	€ 552
Kerkrade	€ 590	Pekela	€ 428	Leeuwarden	€ 907	Heerlen	€ 523
Oldambt	€ 553	Ermelo	€ 414	Zwolle	€ 894	Vlissingen	€ 513
Hoogeveen	€ 538	Lelystad	€ 405	Heerlen	€ 836	's-Gravenhage	€ 510
Brunssum	€ 529	Smallingerland	€ 393	Doetinchem	€ 831	Rotterdam	€ 482
Appingedam	€ 495	Zutphen	€ 375	Venlo	€ 784	Maastricht	€ 480
Westerwolde	€ 492	Almelo	€ 375	Arnhem	€ 702	Enschede	€ 460
Veendam	€ 464	Landgraaf	€ 374	Dordrecht	€ 677	Leeuwarden	€ 433
Vlissingen	€ 463	Heerhugowaard	€ 368	Maastricht	€ 668	Assen	€ 428

Tabel 4. Gemeenten met hoogste uitgaven op de verschillende afzonderlijke domeinen Overige participatie en S&B (gemiddelde 2014 t/m 2020).

Gemeentenaam	Overige participatie	Gemeentenaam	S&B
Amsterdam	€ 348	Rotterdam	€ 340
Rotterdam	€ 340	Schiermonnikoog	€ 337
Vlaardingen	€ 305	Eindhoven	€ 323
's-Gravenhage	€ 294	Doetinchem	€ 299
Zutphen	€ 284	Arnhem	€ 282
Nijmegen	€ 280	Utrecht	€ 281
Delfzijl	€ 277	Helmond	€ 279
Heerlen	€ 272	's-Gravenhage	€ 264
Groningen	€ 264	Westerwolde	€ 260
Leeuwarden	€ 264	Tilburg	€ 258

We zien dat met name bij Wmo veel gemeenten terugkomen die ook op de lijst van gemeenten met hoogste BUIG-uitgaven stonden. De grote gemeenten (o.a. G4) komen niet terug op de lijst met hoge uitgaven aan Wsw. Dit verbaast niet, want al eerder is uitgezocht dat uitgaven BUIG en Wsw juist niet met elkaar samenhangen.

Wanneer we kijken naar de totale uitgaven per inwoner voor het Sociaal Domein, dan zien we dat de volgende gemeenten de hoogste totale uitgaven per inwoner hebben:

Tabel 5. Gemeenten met de hoogste totale uitgaven voor het Sociaal Domein (gemiddelde 2014 t/m 2020).

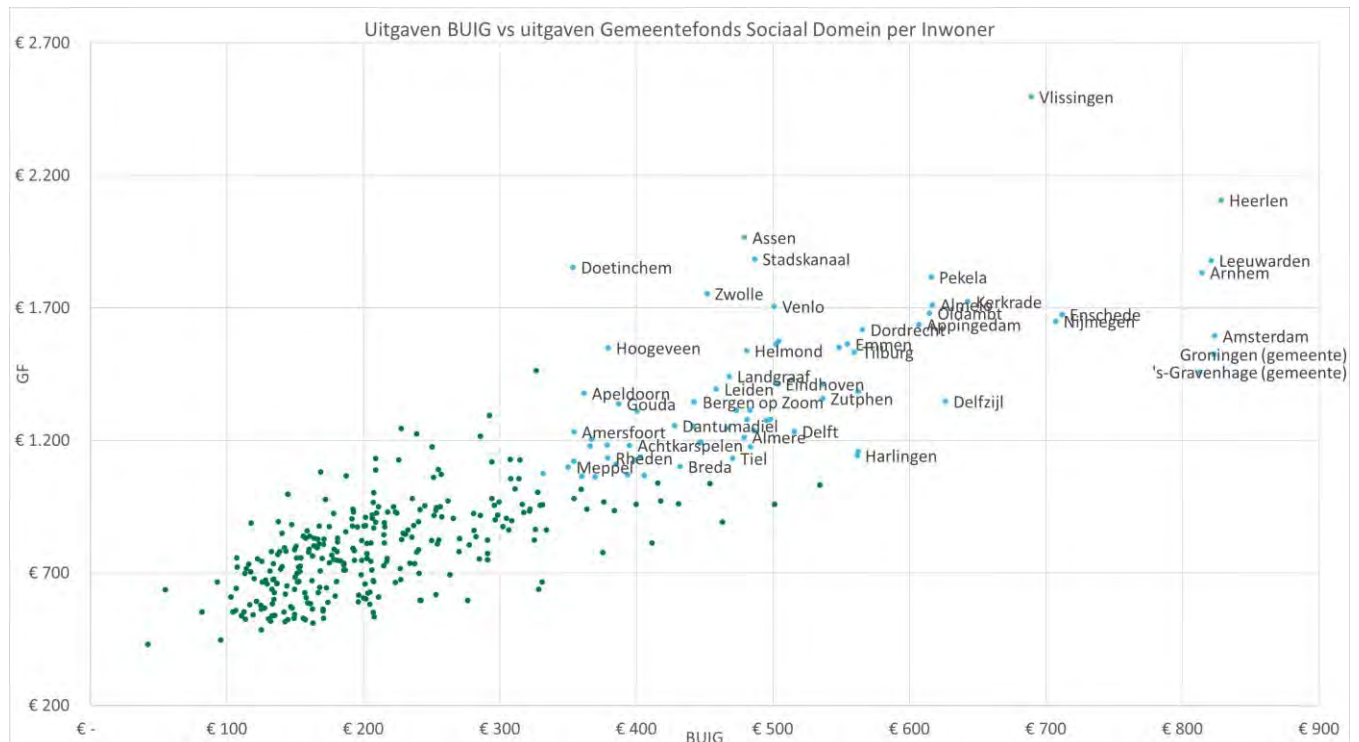
Gemeentenaam	Totale uitgaven Sociaal Domein per inwoner	Gemeentenaam	Totale uitgaven Sociaal Domein per inwoner gecorrigeerd
Vlissingen	€ 3.185	Heerlen	€ 2.622
Heerlen	€ 2.935	Rotterdam	€ 2.545
Leeuwarden	€ 2.700	Pekela	€ 2.432
Arnhem	€ 2.648	Amsterdam	€ 2.376
Rotterdam	€ 2.616	Stadskanaal	€ 2.371
Assen	€ 2.445	Kerkrade	€ 2.366
Pekela	€ 2.432	Arnhem	€ 2.345
Amsterdam	€ 2.417	Oldambt	€ 2.295
Enschede	€ 2.387	Appingedam	€ 2.244
Stadskanaal	€ 2.371	Leeuwarden	€ 2.227

De gemeenten met de laagste totale uitgaven voor het Sociaal Domein zijn:

Tabel 6. Gemeenten met de laagste totale uitgaven voor het Sociaal Domein (gemiddelde 2014 t/m 2020).

Gemeentenaam	Totale uitgaven Sociaal Domein per inwoner
Rozendaal	€ 430
Renswoude	€ 447
Beemster	€ 485
Uitgeest	€ 511
Bunnik	€ 516
Edam-Volendam	€ 517
Lansingerland	€ 523
Pijnacker-Nootdorp	€ 523
Zoeterwoude	€ 526
Bloemendaal	€ 528

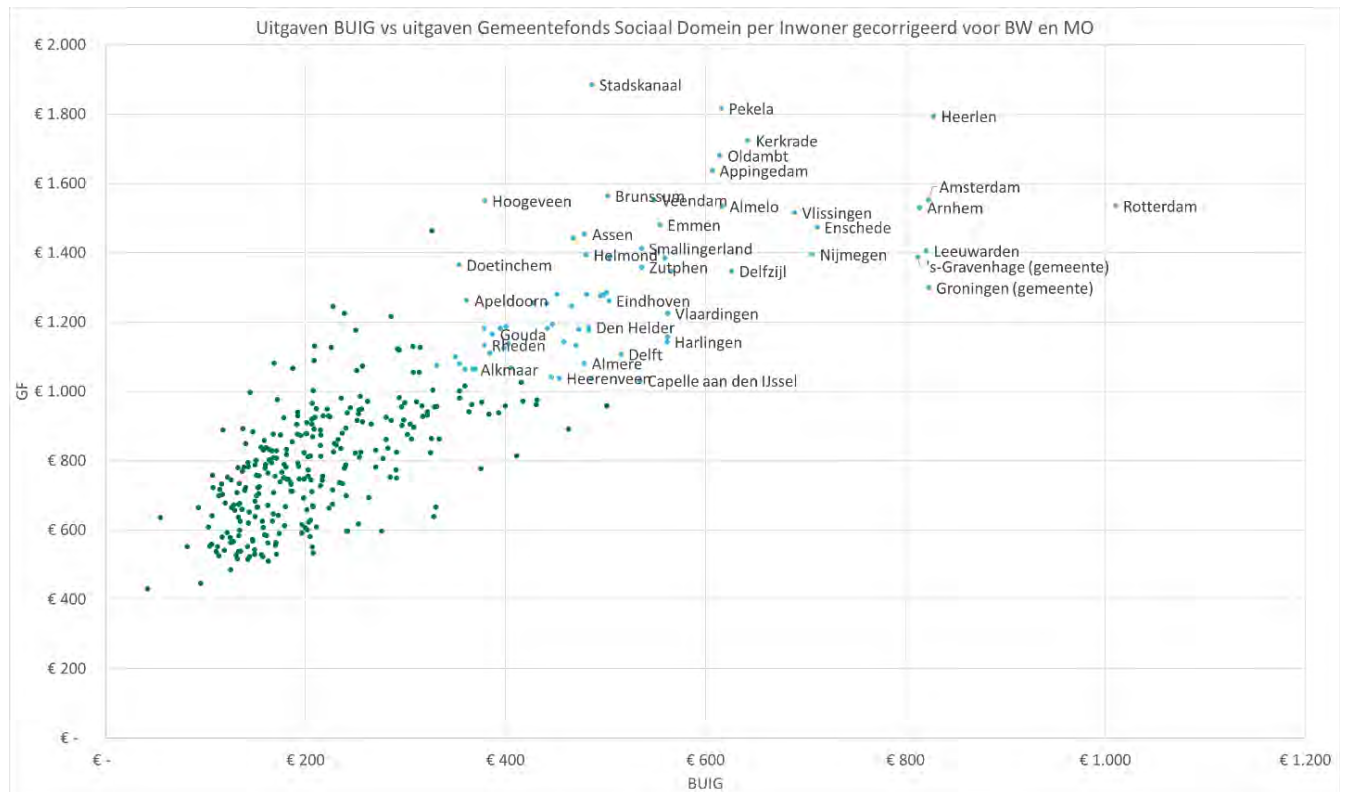
We hebben de uitgaven per inwoner ook geplot in een grafiek met op de x-as de uitgaven per inwoner aan BUIG en op de y-as de uitgaven aan het sociaal domein voor de onderdelen van het gemeentefonds per inwoner.

Figuur 5. Overzicht uitgaven per gemeente aan BUIG in verhouding tot uitgaven aan het gemeentefonds Sociaal Domein.

In dit onderzoek focussen we ons met name op de blauwe puntjes. Dit zijn gemeenten die tot de top 25% behoren qua uitgaven op zowel BUIG als overig sociaal domein. We zien in deze grafiek een duidelijk positief verband tussen de uitgaven op het vlak van BUIG en de uitgaven op de terreinen die door het Gemeentefonds worden vergoed.

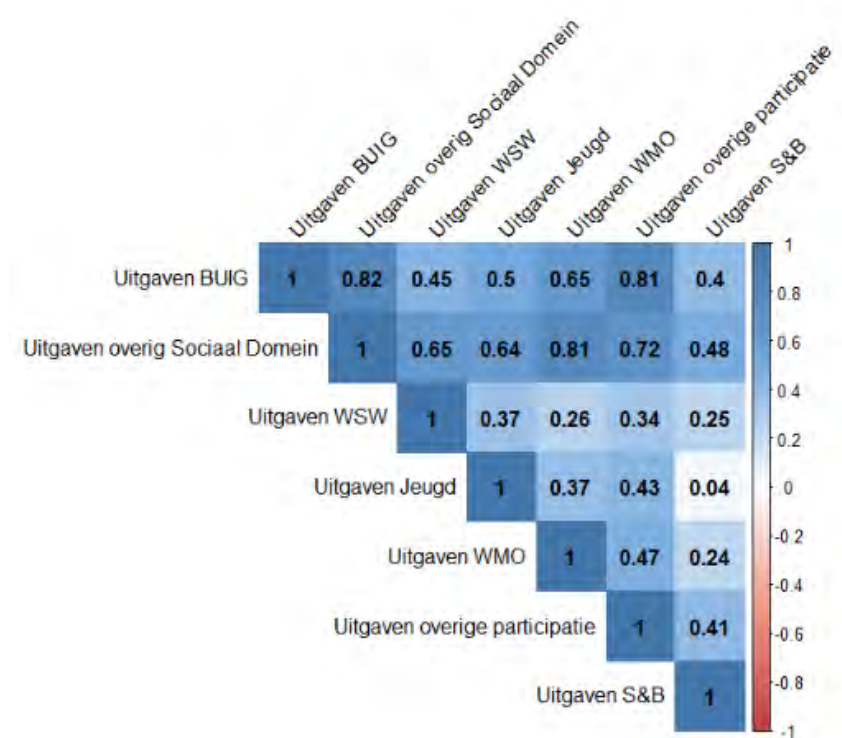
We hebben deze grafiek ook gemaakt met correctie voor BW en MO. Het beeld wordt dan als volgt:

Figuur 6. Overzicht uitgaven per gemeente aan BUIG in verhouding tot uitgaven aan het gemeentefonds Sociaal Domein gecorrigeerd voor BW en MO.

4.2 Verband tussen BUIG-uitgaven en uitgaven op andere terreinen

We hebben onderzocht in hoeverre de uitgaven BUIG gecorreleerd zijn aan de uitgaven op andere domeinen. Een waarde van het correlatiecoëfficiënt van +1 betekent perfecte positieve correlatie: een hogere waarde op de ene variabele betekent altijd een hogere waarde op de andere variabele. Een correlatie van -1 betekent perfecte negatieve correlatie. Een waarde van 0 betekent dat er geen verband is. Het resultaat van deze analyse is hieronder weergegeven.

Figuur 7. Correlaties tussen uitgaven per inwoner (2015 t/m 2020).

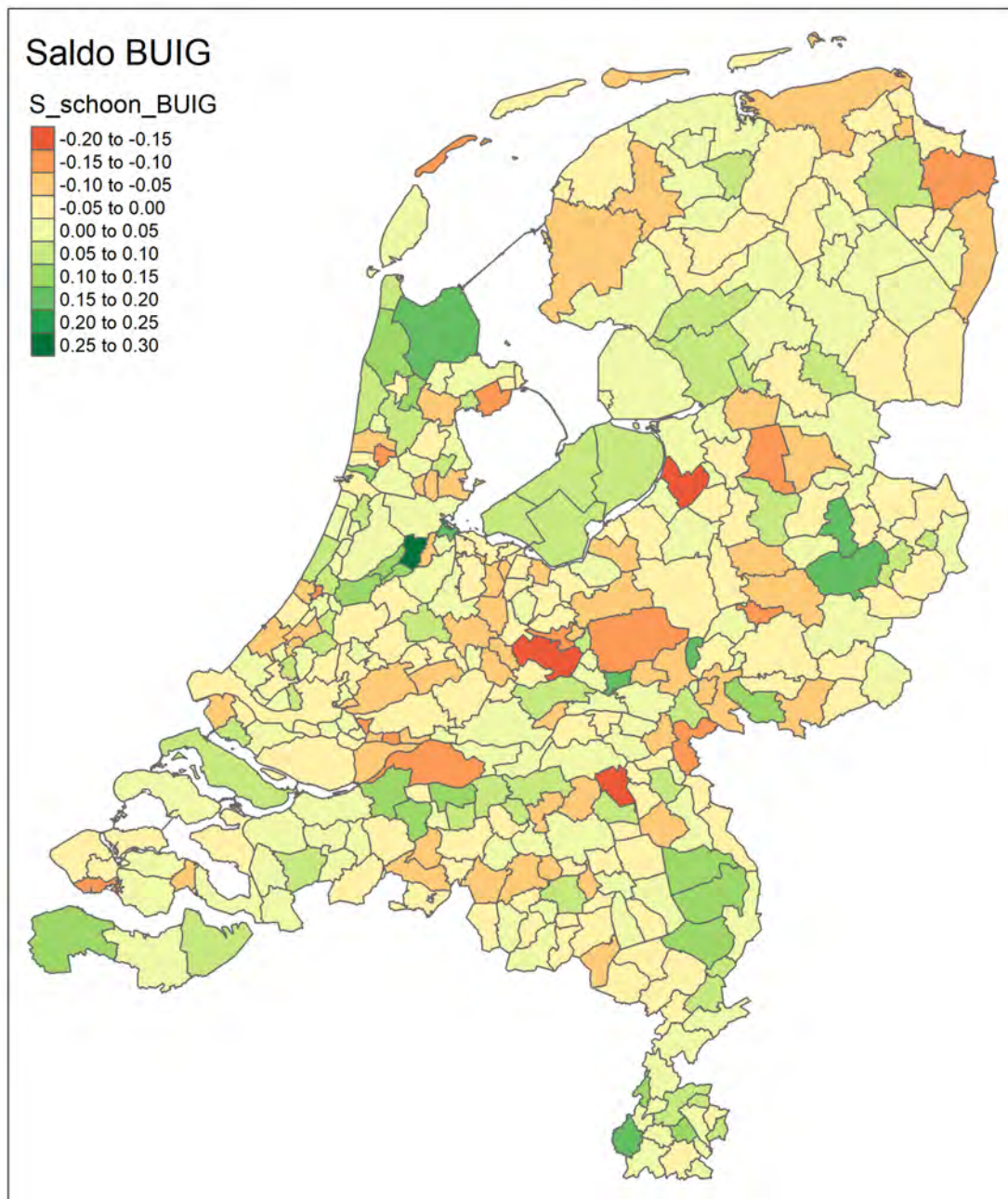
Uit de figuur blijkt dat de uitgaven BUIG per inwoner positief gecorreleerd zijn aan de uitgaven per inwoner voor de overige onderdelen van het Sociaal Domein.³ De Pearson correlatiecoëfficiënt is 0,82.⁴ Ook met individuele andere onderdelen is een duidelijke positieve significante correlatie aanwezig. De correlatie is het grootst met de Uitgaven overige participatie. Dit toont aan dat er sprake is van stapeling van uitgaven en stapeling van problematiek. Hoge uitgaven op het ene terrein gaan vaak samen met hoge uitgaven op een ander terrein en visa versa.

4.3 Gemeenten met relatief hoge of relatief lage uitgaven ten opzichte van het budget

We hebben de fictieve budgetten voor bijstand en sociaal domein (exclusief algemene ondersteuning) op een rij gezet. We hebben hierbij gecorrigeerd voor het macrobudget en gekeken naar structurele positieve en negatieve saldi. Deze correctie voeren we uit door de procentuele macrosaldi ((landelijk budget-landelijke uitgaven)/landelijk budget) te bepalen. Per taakveld trekken we het procentuele macrosaldo af van alle positieve of negatieve gemeentelijke saldi. Wat overblijft is het deel van de relatief hoge of lage uitgaven ten opzichte van het budget dat veroorzaakt wordt door verschillen tussen de gemeentelijke uitgaven en de verdeling. Hieronder is het saldo (als aandeel van het beschikbare budget van de betreffende gemeente) van de verschillende gemeenten op het BUIG-budget weergegeven, wanneer is gecorrigeerd voor het macro-effect.

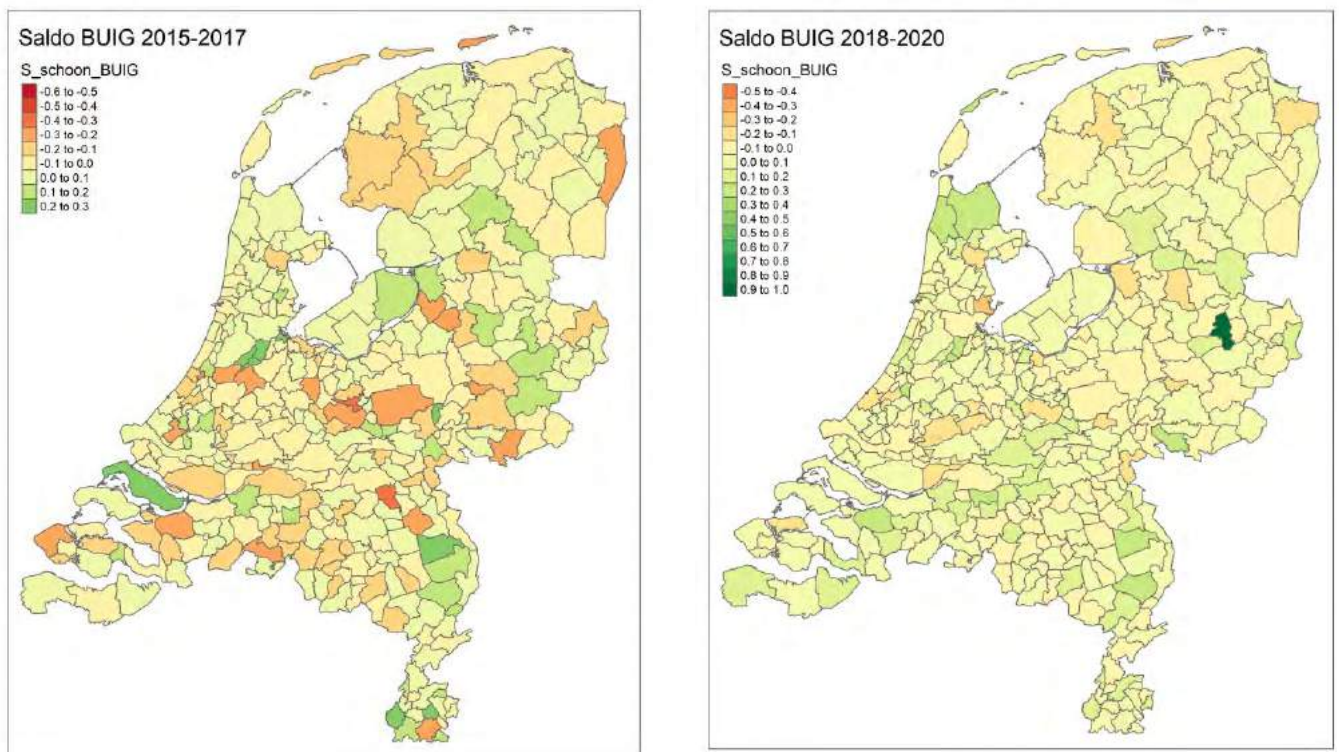
³ We hebben hier gebruikgemaakt van de correlatie van de bedragen per inwoner middels het Pearson correlatiecoëfficiënt. Een analyse van de correlatie tussen de rangen, middels Kendall's tau levert een vrijwel gelijk beeld op.

⁴ Hierbij is ook met het teken rekening gehouden. Een correlatie tussen 0 en 1 betekent een positief verband. Een coëfficiënt onder nul betekent een negatief verband.

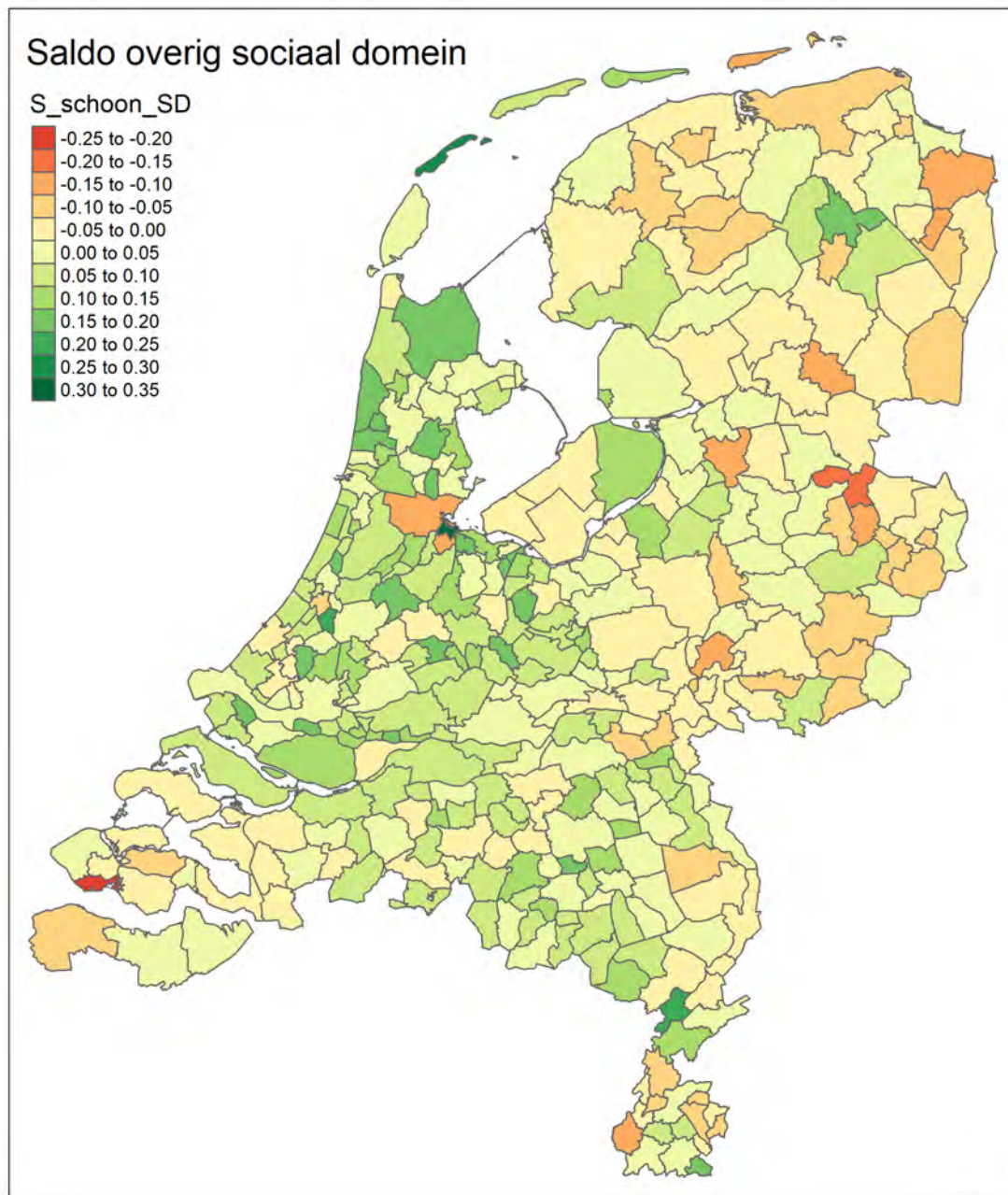
Figuur 8. Saldo BUIG per gemeente gecorrigeerd voor hoge en lage uitgaven ten opzichte van het macrobudget (gemiddelde 2014 t/m 2020).

Op het oog lijken de saldi lijken redelijk random verdeeld te zijn. We hebben ook het saldo van de overige activiteiten van het sociaal domein (Wsw, Wmo en Jeugd) op een rij gezet en gecorrigeerd voor het macro-effect. Wanneer we dit weergeven op een kaart ontstaat onderstaand beeld.

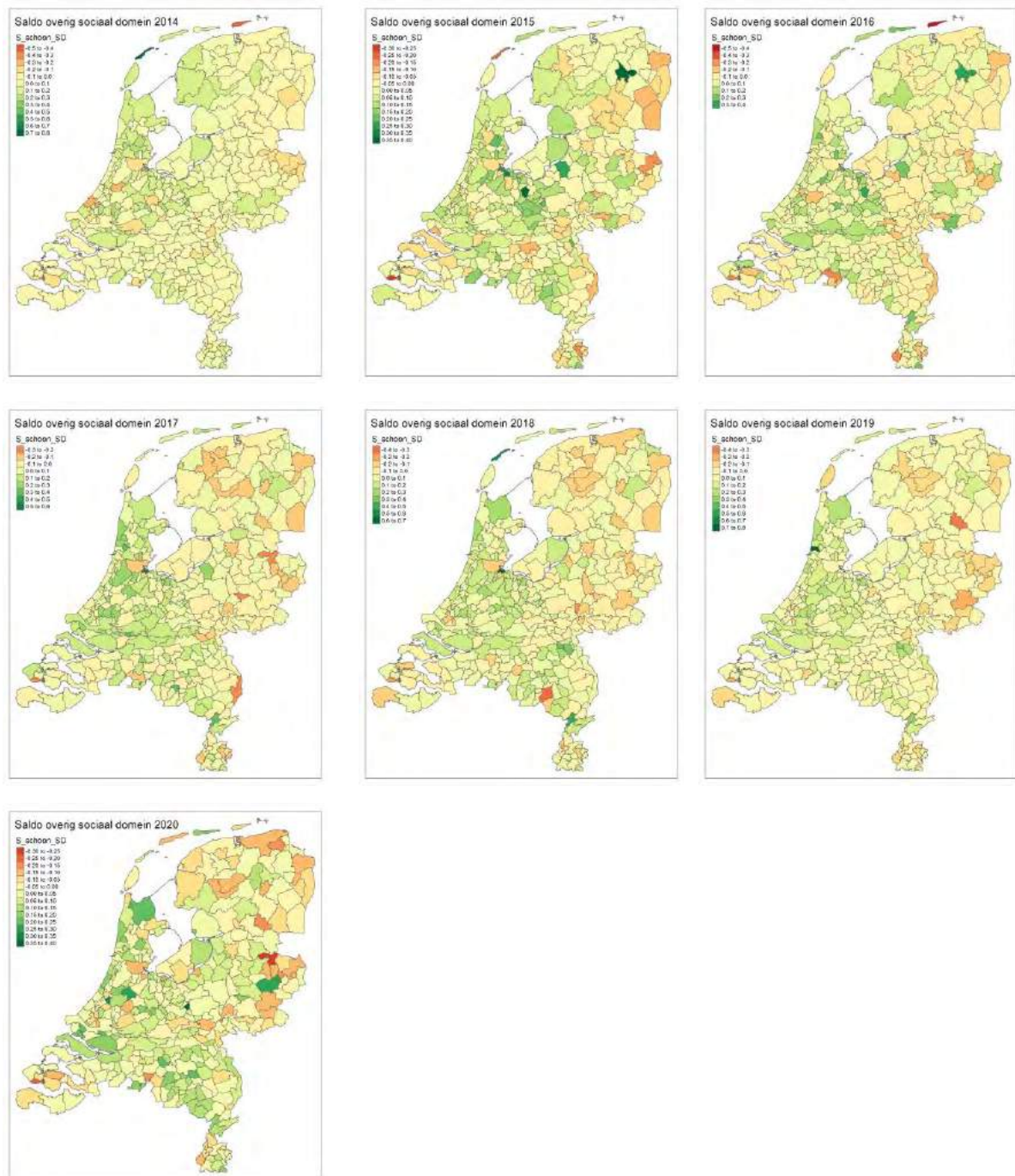
Figuur 9. Saldo BUIG per gemeente gecorrigeerd voor hoge en lage uitgaven ten opzichte van het macrobudget uitgesplitst naar 2015-2017 en 2018-2020.

In 2018 is de verdeling van het BUIG-budget aangepast. Dit roept de vraag op of de aanpassingen van invloed zijn geweest op de ontwikkeling van de saldi. De figuur hierboven geeft inzicht in de saldi 2015-2017 en 2018-2020. Er lijken meer negatieve saldi aanwezig te zijn bij gemeenten in periode 2015-2017 ten opzichte van 2018-2020. De verschuiving van de saldi viel samen met een verbetering van de conjunctuur en een landelijke afname van het bijstandsvolume.

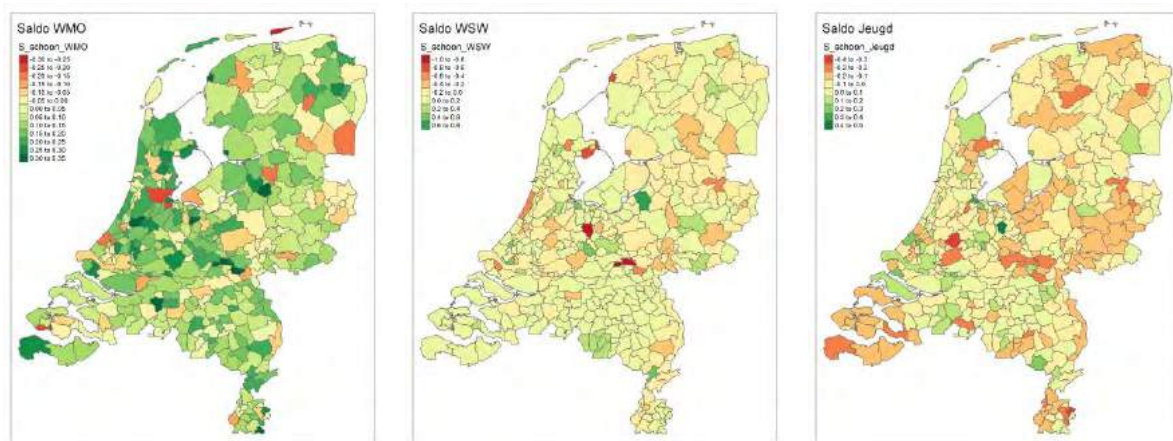
Figuur 10. Saldo overig sociaal domein (Wsw, Wmo en Jeugd) gecorrigeerd voor hoge en lage uitgaven ten opzichte van het macrobudget (gemiddelde 2014 t/m 2020).

We zien bij deze kaart een duidelijk patroon terugkomen. De meeste positieve saldi op het budget vinden plaats bij gemeenten in het Westen, de meest negatieve saldi zitten in het Oosten. We zien dit patroon over alle jaren terugkomen. In sommige jaren is het beeld echter wel wat sterker dan in andere jaren.

Figuur 11. Saldo overig sociaal domein over de tijd (2014 t/m 2020).

Het opvallende is dat we dit patroon lastig op losse vergelijkbare kaarten voor Wmo, Wsw en Jeugd kunnen waarnemen. Het effect ontstaat dus niet specifiek door één domein, maar juist door de combinatie van de verschillende domeinen. Hieronder zijn de individuele kaarten van saldi van Wmo, Wsw en Jeugd weergegeven.

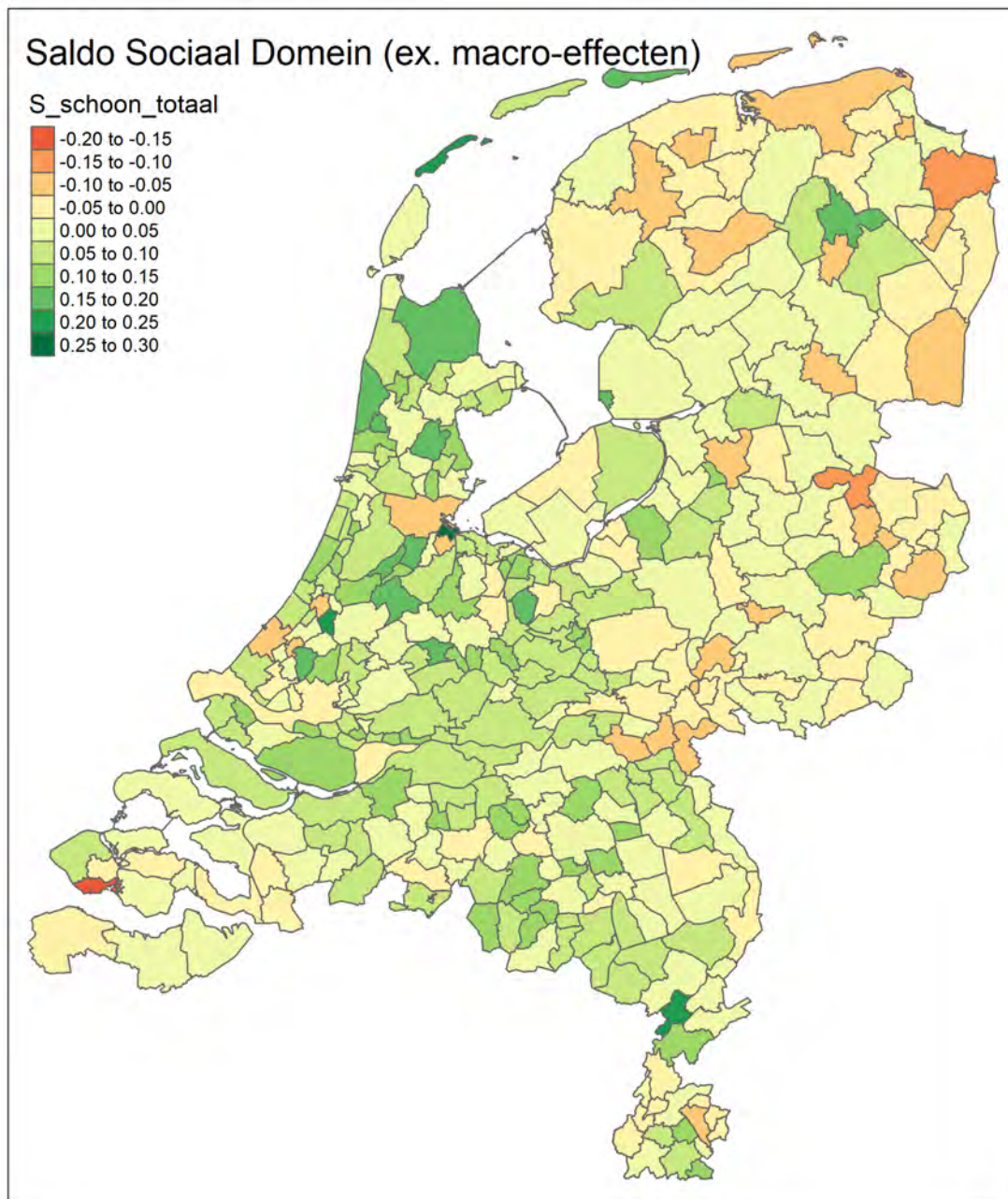
Figuur 12. Saldo Wmo, Wsw en Jeugd (gemiddelde 2014 t/m 2020).

We hebben de gemeenten die het grootste positieve en negatieve saldo hebben op een rij gezet. Voor BUIG ziet dit beeld er als volgt uit:

Tabel 7. Gemeenten met hoogste en laagste saldi BUIG.

Top 10 hoogste saldo		Top 10 laagste saldo		Top 10 hoogste saldo		Top 10 laagste saldo	
Gemeentenaam	Saldo BUIG	Gemeentenaam	Saldo BUIG	Gemeentenaam	Saldo overig SD	Gemeentenaam	Saldo overig SD
Diemen	16%	Vlieland	-12%	Diemen	32%	Almelo	-10%
Hollands Kroon	18%	Oegstgeest	-15%	Vlieland	25%	Amsterdam	-10%
Waalwijk	14%	Landerd	-17%	Maasgouw	23%	Pekela	-11%
Amstelveen	25%	Drechterland	-11%	Zoeterwoude	22%	Rheden	-12%
Montferland	15%	Vlissingen	-12%	Soest	19%	Maastricht	-12%
Wageningen	15%	Dalfsen	-12%	Heiloo	18%	Oldambt	-13%
Hof van Twente	17%	Berg en Dal	-14%	Tynaarlo	18%	Schiermonnikoog	-13%
Wierden	16%	Zutphen	-13%	Laren (NH.)	18%	Hoogeveen	-14%
Rozendaal	17%	Oldebroek	-15%	Bergen (NH.)	18%	Twenterand	-19%
Maastricht	16%	Utrechtse Heuvelrug	-16%	Landsmeer	17%	Vlissingen	-24%

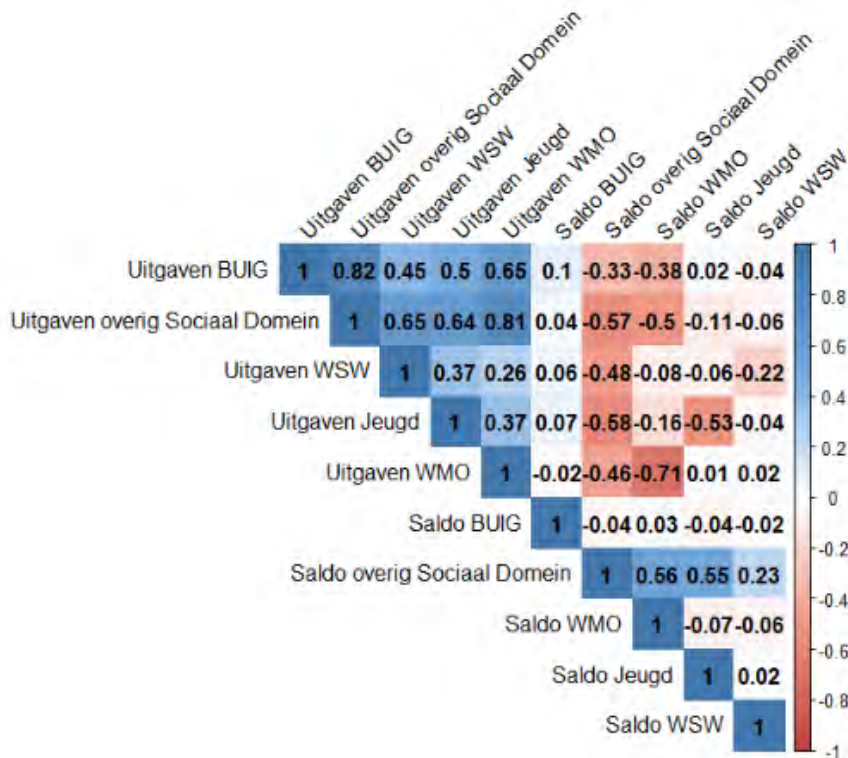
We hebben de gemeente met opvallend hoge structurele uitgaven ten opzichte van het budget voor het hele sociale domein op een rij gezet en weergegeven op de kaart hieronder.

Figuur 13. Overzicht van de totale saldi op het sociale domein (BUIG, Wsw, Wmo en Jeugd) als gevolg van de verdeling (gemiddelde 2014 t/m 2020).

4.4 Is er een verband tussen de saldi en de hoogte van de uitgaven?

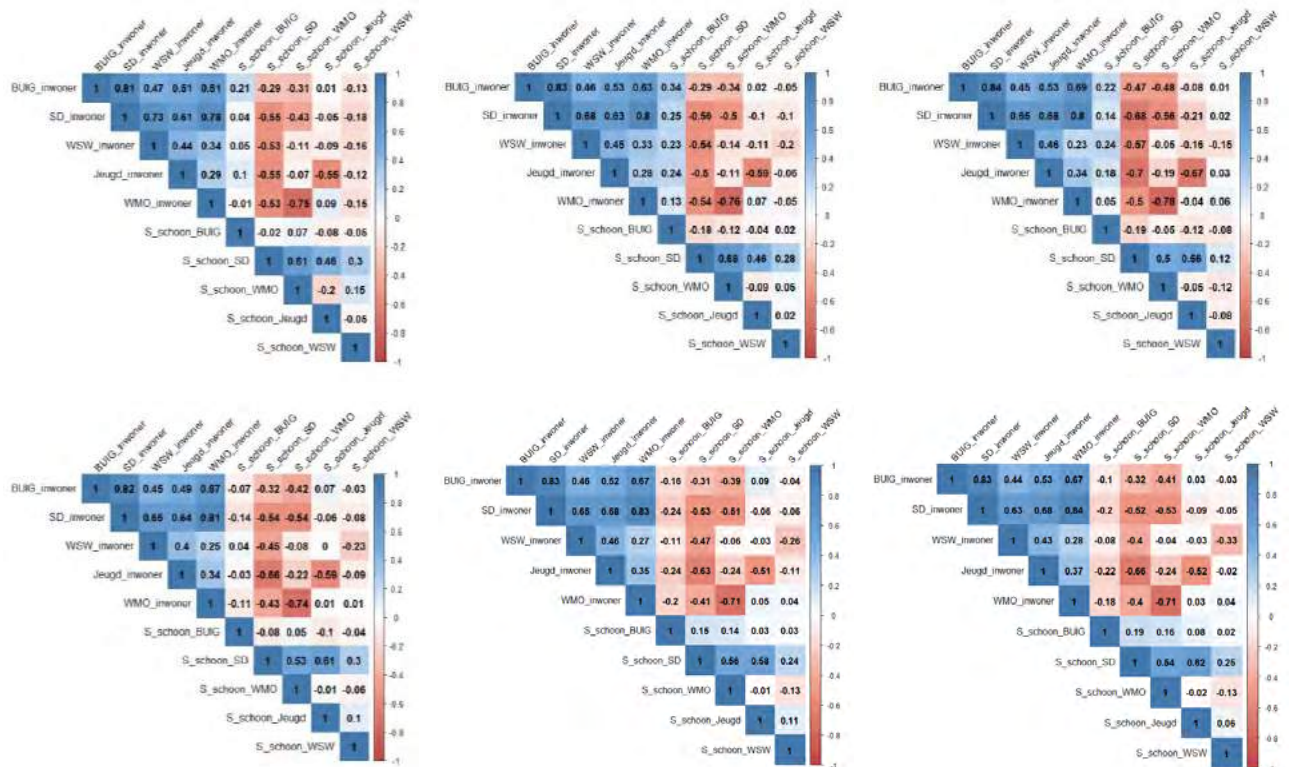
We hebben onderzocht in hoeverre er een verband is tussen de saldi en de hoogte van de uitgaven door het correlatiecoëfficiënt tussen de saldi en de uitgaven te bepalen. Een waarde van het correlatiecoëfficiënt van +1 betekent perfecte positieve correlatie: een hogere waarde op de ene variabele betekent altijd een hogere waarde op de andere variabele. Een correlatie van -1 betekent perfecte negatieve correlatie. Een waarde van 0 betekent dat er geen verband is. In onderstaande figuur zijn al deze correlaties tussen uitgaven en saldi weergegeven.

Figuur 14. Correlaties tussen uitgaven per inwoner binnen het Sociaal Domein en de saldi van de betreffende gemeenten (gebaseerd op de periode 2015 t/m 2020).

Wanneer we kijken naar het Saldo BUIG (exclusief het macro-effect) en de uitgaven BUIG per inwoner zien we een licht maar significant positief verband. Gemeenten met hoge uitgaven per inwoner hebben ook vaak een positief BUIG-saldo. Dit wijst dus niet op enige vorm van stapeling van hoge uitgaven en negatieve saldi. Op de overige onderdelen in het Sociaal Domein zien we juist een negatief verband: hoge uitgaven leiden tot grote negatieve saldi op de overige onderdelen van het sociaal domein. Hier is wel sprake van stapeling van hoge uitgaven met hoge negatieve saldi.

We zien een weliswaar significant omgekeerd verband tussen het saldo BUIG en het saldo van Wmo, Jeugd en Wsw, maar dit is verwaarloosbaar klein. Er is dus vrijwel geen relatie. Een negatief verband duidt op het tegenovergestelde van stapeling. Mogelijke oorzaak van het toch vaststellen van zo'n klein negatief verband is dat gemeenten enige beleidsvrijheid hebben in op welke wijze zij mensen helpen. De keuze om voor een inwoner met een grotere arbeidsbeperking bijvoorbeeld beschut werk of arbeidsmatige dagbesteding te indiceren is niet altijd evident. In algemene zin lijkt het patroon structureel. In onderstaande afbeelding hebben we de plots van de correlaties van de verschillende jaren naast elkaar gezet.

Figuur 15. Correlaties over de tijd (2015 t/m 2020).

We hebben ook gekeken wat we van deze correlaties terugzien bij de gemeenten met de hoogste uitgaven. De resultaten daarvan zijn in onderstaande tabellen weergegeven:

Tabel 8. Gemeenten met de hoogste uitgaven BUIG per inwoner en hun corresponderende saldo.

Gemeentenaam	Uitgaven BUIG per inwoner	Saldo BUIG	Saldo overig Sociaal Domein
Rotterdam	€ 1.010	0%	4%
Heerlen	€ 828	2%	-9%
Amsterdam	€ 823	0%	-10%
Groningen (gemeente)	€ 823	-3%	0%
Leeuwarden	€ 821	-9%	-5%
Arnhem	€ 814	-7%	-3%
's-Gravenhage (gemeente)	€ 812	-5%	-1%
Enschede	€ 712	-3%	-6%
Nijmegen	€ 707	-6%	-6%
Vlissingen	€ 689	-12%	-24%

Tabel 9. Gemeenten met de hoogste uitgaven Overig sociaal domein per inwoner en hun corresponderende saldo.

Gemeentenaam	Uitgaven Overig sociaal domein	Saldo overig Sociaal Domein	Saldo BUIG
Vlissingen	€ 2.496	-24%	-12%
Heerlen	€ 2.107	-9%	2%
Assen	€ 1.966	-10%	4%
Stadskanaal	€ 1.885	-7%	4%
Leeuwarden	€ 1.879	-5%	-9%
Doetinchem	€ 1.854	-7%	0%
Arnhem	€ 1.834	-3%	-7%
Pekela	€ 1.816	-11%	-1%
Zwolle	€ 1.754	-10%	-4%
Kerkrade	€ 1.723	-6%	9%

We zien op basis van deze tabellen dat bijzonder hoge uitgaven aan BUIG per inwoner niet altijd gepaard gaan met een negatief saldo op het budget van BUIG. De bovenste drie gemeenten qua uitgaven BUIG per inwoner hebben een positief saldo op het BUIG budget. Dit is redelijk in lijn met het correlatiecoëfficiënt.

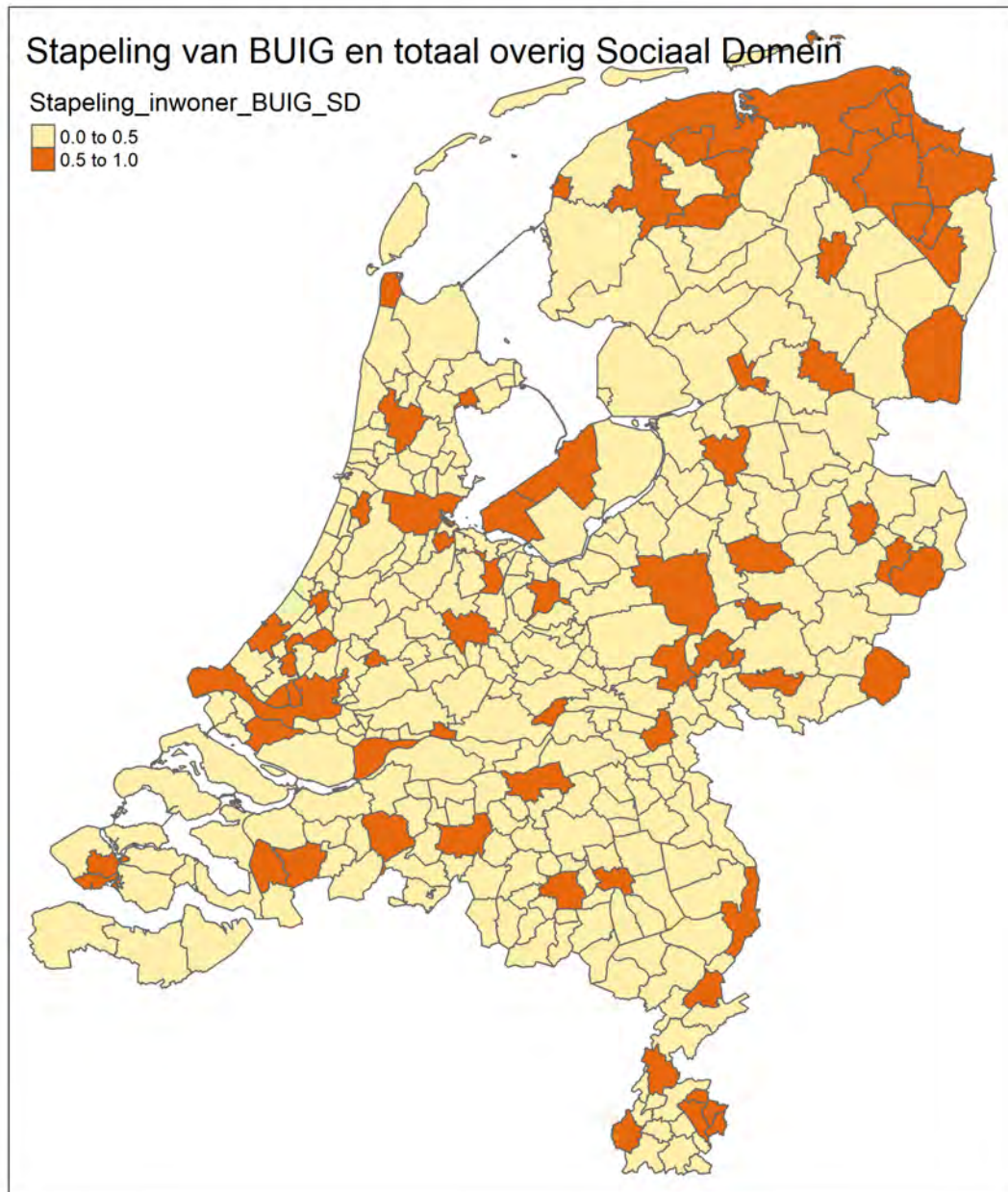
Bij hoge uitgaven voor de overige onderdelen van het Sociaal Domein zien we dit effect niet: gemeenten met relatief hoge uitgaven overig Sociaal Domein per inwoner kampen allemaal met een negatief saldo op het budget. Ook dit is consistent met het negatieve verband tussen de uitgaven per inwoner en het saldo van de betreffende gemeenten op dit onderdeel.

4.5 Samenvatting bevindingen uit dit hoofdstuk

Wanneer we kijken naar het BUIG-saldo (exclusief het macro-effect) en de BUIG-uitgaven per inwoner zien we een licht maar significant positief verband. Gemeenten met hoge uitgaven per inwoner hebben ook vaak een positief BUIG-saldo. Dit wijst dus niet op enige vorm van stapeling van hoge uitgaven en negatieve saldi. Op de overige onderdelen in het Sociaal Domein zien we juist een negatief verband: hoge uitgaven leiden tot grote negatieve saldi op de overige onderdelen van het sociaal domein. Hier is wel sprake van stapeling van hoge uitgaven met hoge negatieve saldi.

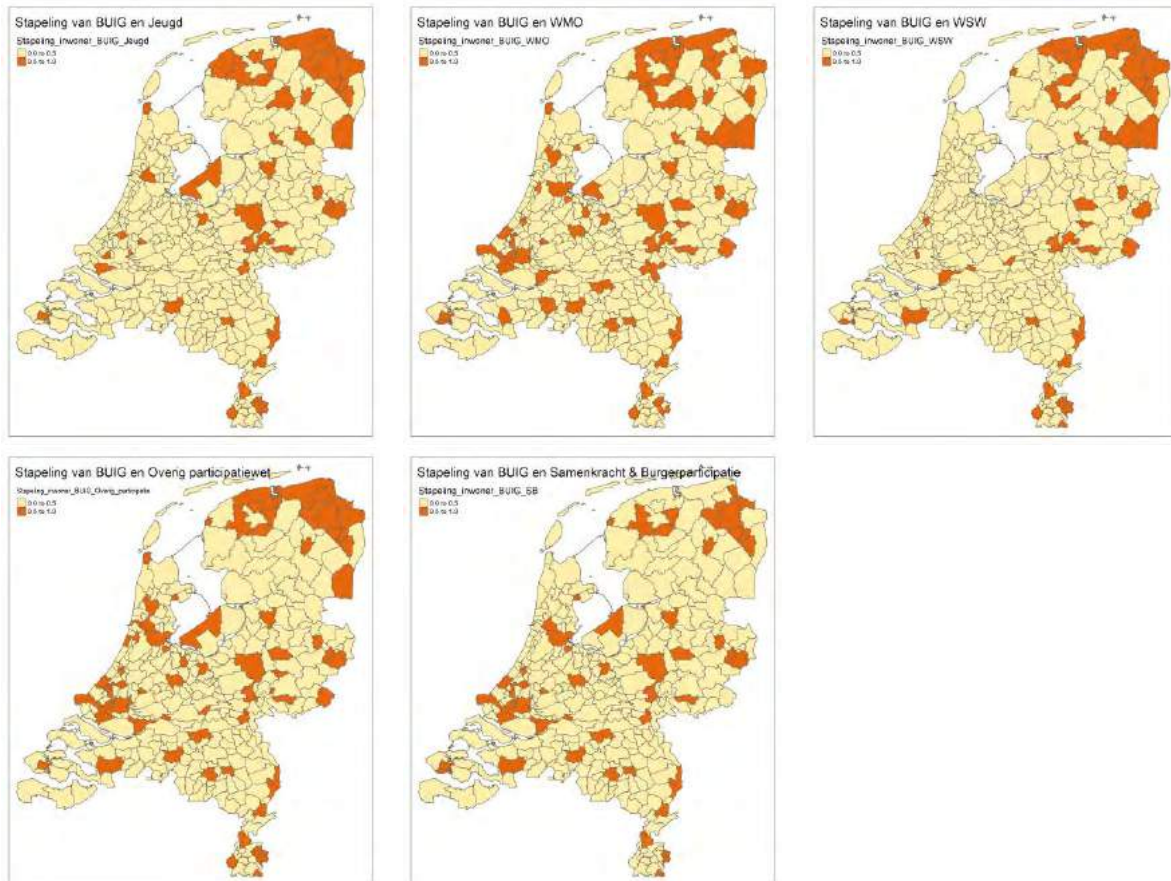
5. Stapeling van hoge uitgaven per inwoner

In deze onderzoeksopdracht doen we onderzoek naar de oorzaken van stapeling van uitgaven. We hebben de gemeente met opvallend hoge structurele uitgaven op een rij gezet en weergegeven op de kaart in Figuur 3 in het eerste inhoudelijke hoofdstuk. We analyseren nu welke gemeenten die bij de bovenste 25% van de gemeenten qua uitgaven op BUIG behoren en die ook op de overige onderdelen van het sociaal domein tot de bovenste 25% behoren. Deze gemeenten hebben we hieronder weergegeven.

Figuur 16. Kaart met gemeenten die behoren tot de gemeenten met de 25% hoogste uitgaven per inwoner op zowel BUIG als op Overig Sociaal Domein (gemiddelde 2014 t/m 2020).

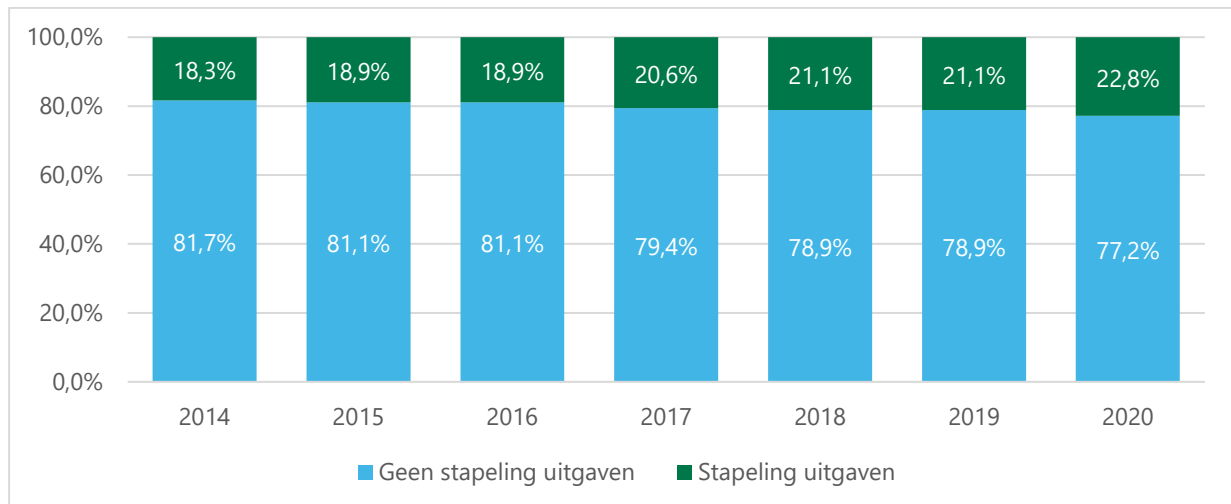
Ook als we naar gemeenten kijken die tot de 25% hoogste uitgaven BUIG behoren en tot de 25% hoogste uitgaven per inwoner op een bepaald ander beleidsterrein, dan zien we het zelfde beeld. Deze kaarten zijn hieronder weergegeven:

Figuur 17. Kaarten van stapeling van uitgaven voor BUIG en Jeugd, BUIG en Wmo, BUIG en Wsw, BUIG en Overig participatiewet en BUIG en Samenkracht & Burgerparticipatie (gemiddelde 2014 t/m 2020).

5.1 Is er een patroon met betrekking tot stapeling van uitgaven?

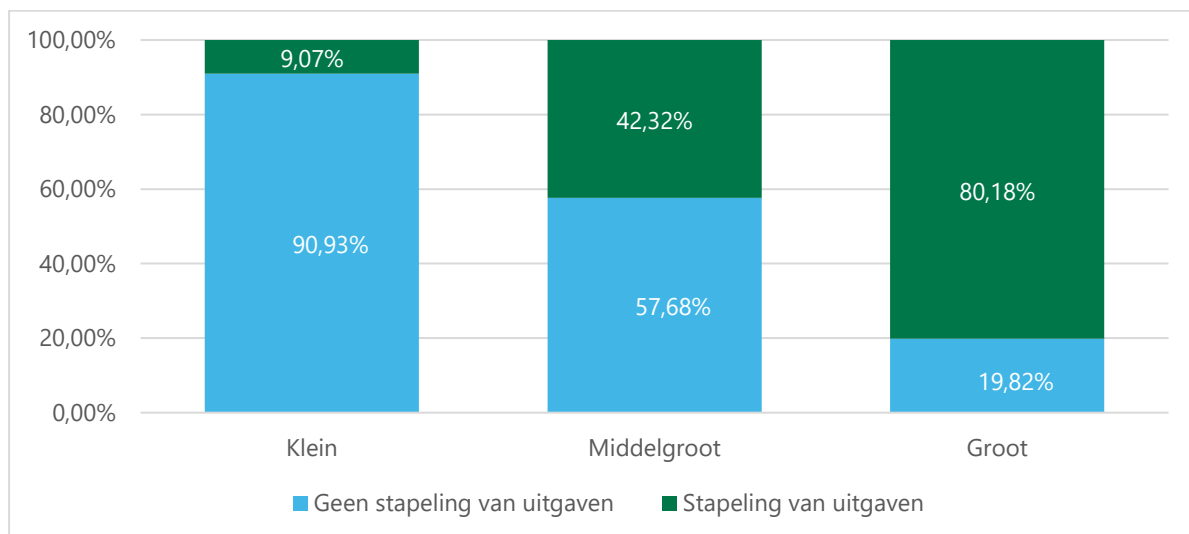
We hebben gekeken of er een patroon is over de tijd met betrekking tot de stapeling van uitgaven. Hiervoor hebben we geanalyseerd in hoeveel procent van de gevallen er sprake is van het behoren van een gemeente tot zowel de 25% hoogste uitgaven per inwoner op het gebied van BUIG als op het gebied van overige onderdelen van het sociaal domein. Hieronder zijn de resultaten hiervan weergegeven.

Figuur 18. Stapeling van uitgaven van overig Sociaal Domein (Wsw, Wmo, Jeugd, Overig Participatiewet en Samenkracht & Burgerparticipatie) en BUIG.

Wanneer sprake is van random uitgaven op de overige onderdelen van het Sociaal Domein en BUIG, zou naar verwachting 12,5% een stapeling van uitgaven moeten laten zien.⁵ In bovenstaand figuur zien we dat het aantal maal dat sprake is van een stapeling van uitgaven 20% is. Dit betekent dat stapeling van uitgaven vaker voorkomt dan wanneer BUIG en de overige sociaal domein onafhankelijk van elkaar zo'n zijn. Het aantal gemeenten met hoge uitgaven op beide vlakken lijken iets toe te nemen over de tijd: van 18,3% in 2014 naar 22,8% in 2020. Dit verschil is echter niet significant (zie hiervoor ook regressie 8 in de Appendix).

We hebben ook een nadere analyse naar gemeentegrootte uitgevoerd.

Figuur 19. Analyse stapeling naar gemeentegrootte.

Deze analyse leert ons dat vooral bij grote gemeenten sprake is van een stapeling van uitgaven.

⁵ 25% kans om in de top 25% qua uitgaven te zitten m.b.t. het gemeentefonds vermenigvuldigd met 25% kans de top 25% te zitten voor de BUIG uitgaven maakt 12,5% kans op stapeling van uitgaven.

5.2 Gemeenschappelijke kenmerken van gemeenten met een stapeling van uitgaven

Op basis van de kaarten en lijsten met gemeenten met opvallende stapeling leek al sprake van een gemeenschappelijk kenmerk: we zagen in het Oosten meer stapeling van negatieve saldi. Ook de analyse naar gemeentegrootte suggereert een duidelijk gemeenschappelijk kenmerk: een grote gemeente heeft een grotere kans op stapeling van uitgaven. We hebben onderzocht of deze gemeenschappelijke kenmerken ook significant zijn. We hebben hiervoor een Logit-model geschat met verschillende verklarende variabelen die de kans op stapeling van uitgaven (zowel top 25% bij uitgaven BUIG als overig sociaal domein) verklaard. We kijken hierbij specifiek naar de periode ten tijde van de invoering van de participatiewet (2015 t/m 2020).

Het blijkt dat sprake is van een significant verband. Er is een duidelijk verband tussen sommige factoren en de kans op stapeling van uitgaven (zie ook regressie 1 in de Appendix). Het gaat om gemeenten met een groot regionaal klantpotentieel (een maat voor centrumfunctie), weinig beschikbaarheid van werk, relatief sterk stedelijk gebied, een hoog percentage woningen in eigendom van een woningcorporatie, een laag percentage hoogopgeleiden, een grote hoeveelheid mensen met een migratie-achtergrond en een grote potentiële beroepsbevolking (bevolking van 18 t/m 66 jaar). Ook gemeenten die naast een grensgemeente van Duitsland liggen hebben significant vaker te maken met stapeling van uitgaven. Bij grensgemeenten zelf zien we dit effect niet. Gemeenten die een intergemeentelijke sociale dienst hebben, hebben ook vaker te maken met een stapeling van uitgaven. Hieruit kunnen echter geen causale conclusies worden getrokken. Ook gemeentelijke omvang is positief gerelateerd aan stapeling van uitgaven.

Wanneer we wederom kijken naar de lijst met gemeenten met een stapeling van uitgaven, zien we dat deze elementen ook terugkomen in de lijst met gemeenten met de grootste stapeling van uitgaven:

Tabel 10. Gemeenten met grootste stapeling van uitgaven en hun kenmerken.

Gemeentenaam	Klant-potentieel	Migratie-achtergrond	% beroepsbevolking	% Hoogopgeleid	Beschikbaarheid van werk	(Bijna) grensgemeente	Stedelijkheidsklasse	Totale uitgaven per inwoner
Heerlen	172	6%	64%	22%	0,79	Duitsland	2	€ 2.523
Leeuwarden	171	6%	65%	34%	0,78	Nee	2	€ 2.248
Arnhem	210	12%	68%	36%	0,83	Nee	2	€ 2.210
Pekela	64	2%	62%	12%	0,74	Bijna Duitsland	4	€ 2.075
Rotterdam	223	21%	68%	31%	0,85	Nee	1	€ 2.229
Enschede	157	10%	66%	28%	0,82	Duitsland	2	€ 2.022
Amsterdam	208	20%	72%	48%	0,88	Nee	1	€ 2.061
Assen	156	5%	62%	30%	0,80	Nee	2	€ 2.106
Kerkrade	113	4%	62%	20%	0,77	Duitsland	2	€ 2.074
Stadskanaal	92	2%	60%	17%	0,73	Bijna Duitsland	4	€ 2.047
Landelijk gemiddeld	53	4%	62%	28%	0,83	8,2% van de gemeentes grenst aan Duitsland. 9,3%, bijna.	5,9% stedelijkheidsklasse 1	

5.3 Samenvatting bevindingen uit dit hoofdstuk

De belangrijkste bevindingen uit dit hoofdstuk zijn dat 22,8% van de gemeenten te maken heeft met een stapeling van uitgaven.

Wanneer we analyseren welke kenmerken de gemeenten die in de top 25% scoren qua uitgaven op zowel BUIG als op de overige onderdelen van het Sociaal Domein, dan zien we een aantal kenmerken terugkomen. Deze gemeenten lijken zich wat vaker in het uiterste Noorden van Nederland te bevinden. Het gaat om diverse verschijnselen die verband houden met accumulatie/concentratie van problematiek.

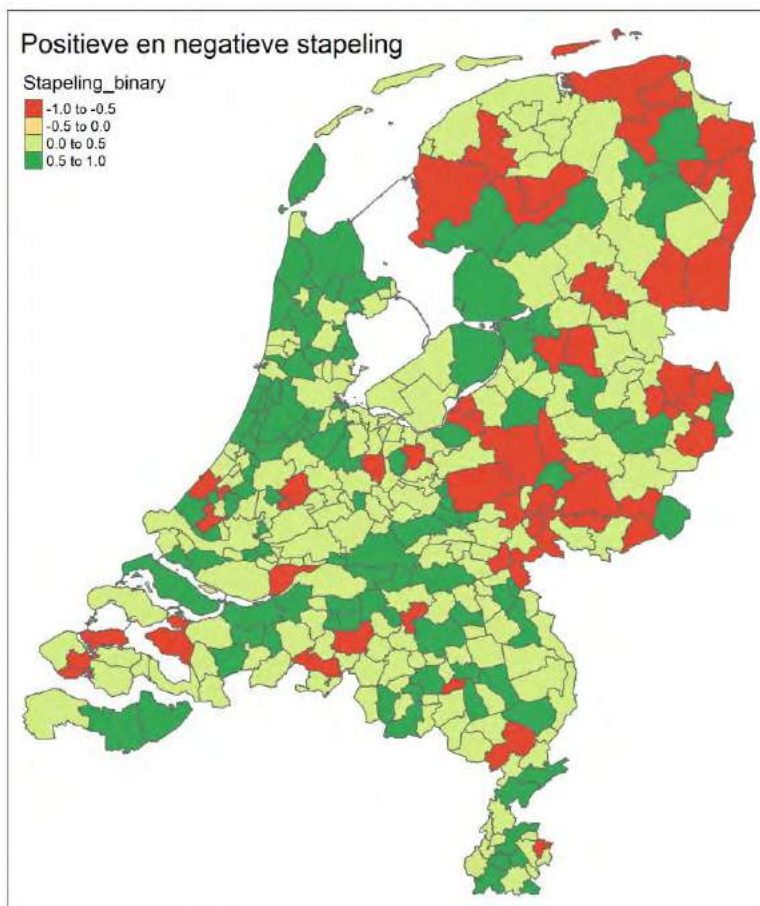
Het feit dat juist centrumgemeenten een stapeling van hoge uitgaven hebben is niet vreemd gezien het feit dat zij veelal ook extra taken hebben, waarvoor ze over het algemeen ook budget krijgen. Daarom is het belangrijk de uitgaven voor dit (hogere) budget te corrigeren. Dat doen we in het volgende hoofdstuk.

6. Stapeling van hoge uitgaven ten opzichte van het budget

In deze onderzoeksopdracht doen we onderzoek naar de oorzaken van stapeling van relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget. We analyseren hier saldi. Het saldo wordt gedefinieerd als het budget minus de uitgaven gedeeld door het beschikbare budget van de betreffende gemeente.⁶

6.1 Gemeenten met een opvallende stapeling van hoge uitgaven ten opzichte van het budget

Wanneer we kijken naar structurele stapeling van negatieve saldi zien we dat die stapeling vooral optreedt in het (Noord)-Oosten. Stapeling van positieve saldi komt vooral voor in het Westen. Hieronder is weergegeven welke gemeenten te maken hebben met structurele stapeling van negatieve saldi (rood) en structurele stapeling van positieve saldi (groen). Lichtgroene gemeentes hebben te maken met een negatief saldo enerzijds en een positief saldo anderzijds.

Figuur 20. Kaart met gemeenten met structurele negatieve of positieve saldi op zowel BUIG als op overig Sociaal Domein (gemiddelde 2014 t/m 2020).

Ook hier zien we dat stapeling van negatieve saldi vooral in het Oosten speelt en stapeling van positieve saldi zich vooral in het Westen aftekent.

⁶ Na correctie voor een eventueel negatief of positief saldo op macroniveau

We hebben de gemeenten met een opvallende gerealiseerde stapeling van negatieve saldi op een rij gezet.

Tabel 11. Gemeenten met een opvallende stapeling van negatieve saldi.

Gemeente	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totaal
Vlissingen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	7
Zwolle	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Sint-Michielsgestel	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	6
Dordrecht	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Oldambt	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Ermelo	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee	6
Tilburg	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Het Hogeland	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Zevenaar	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Leeuwarden	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Appingedam	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	6
Nijmegen	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Totaal	7	11	10	11	12	12	10	73

Dordrecht (onderdeel van SDD) staat in het lijstje met gemeenten die te maken hebben met structurele stapeling van negatieve saldi. Er zijn echter ook gemeenten met een opvallende stapeling van positieve saldi. Deze zijn hieronder weergegeven.

Tabel 12. Gemeenten met een opvallende stapeling van positieve saldi.

Gemeente	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totaal
Purmerend	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	7
Hollands Kroon	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	7
Voerendaal	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	7
Amstelveen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	7
Beverwijk	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	7
Bergen (NH.)	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Aalsmeer	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Loon op Zand	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Maassluis	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Diemen	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Schagen	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Drimmelen	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Waalwijk	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	6
Dronten	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	6
Gorinchem	Ja	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	6
Totaal	10	15	12	13	15	15	15	95

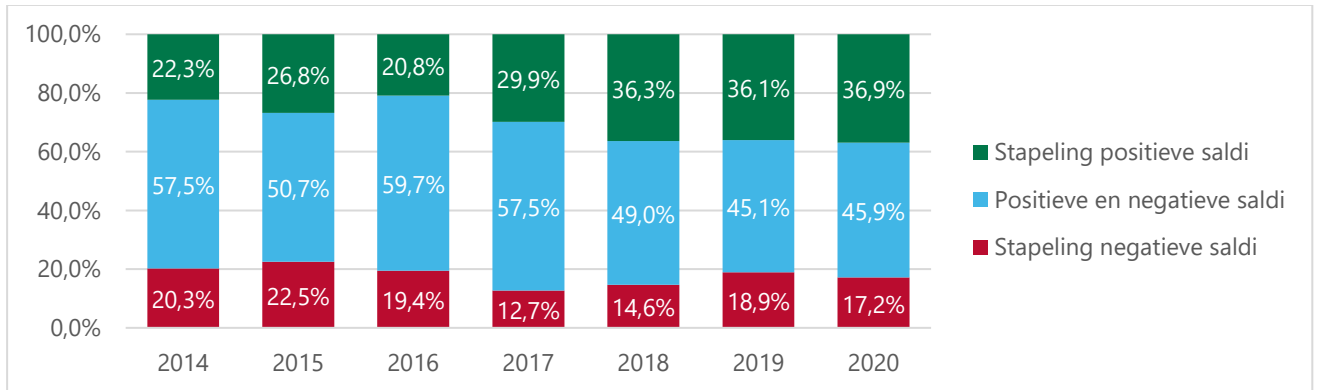
In de onderstaande figuur is te zien dat dit patroon over de tijd vrij constant lijkt. Stapeling van negatieve saldi in het Oosten is echter in 2014 een stuk zichtbaarder dan in andere jaren.

Figuur 21. Stapeling van negatieve saldi over de jaren heen (2014 t/m 2020).

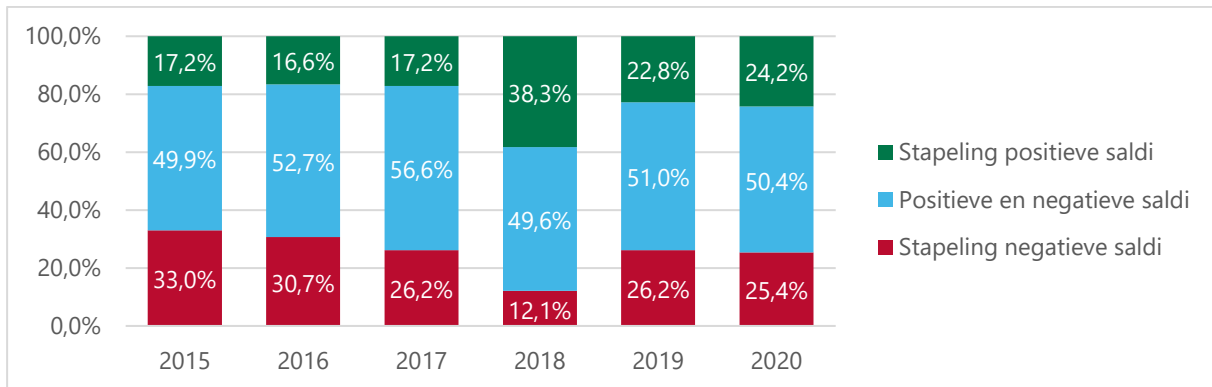
6.2 Is er een patroon m.b.t. stapeling van relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget?

We hebben gekeken of er een patroon is over de tijd met betrekking tot de stapeling van relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget. Hiervoor hebben we geanalyseerd in hoeveel procent van de gevallen er sprake is van een negatief saldo op zowel BUIG als op de overige onderdelen van het Sociaal Domein, in hoeveel procent van de gevallen er sprake is van stapeling van een positief saldo en in hoeveel gevallen er een + op het ene onderdeel is en een – op het andere. Dit alles na correctie voor het macro-effect. Hieronder zijn de resultaten hiervan weergegeven.

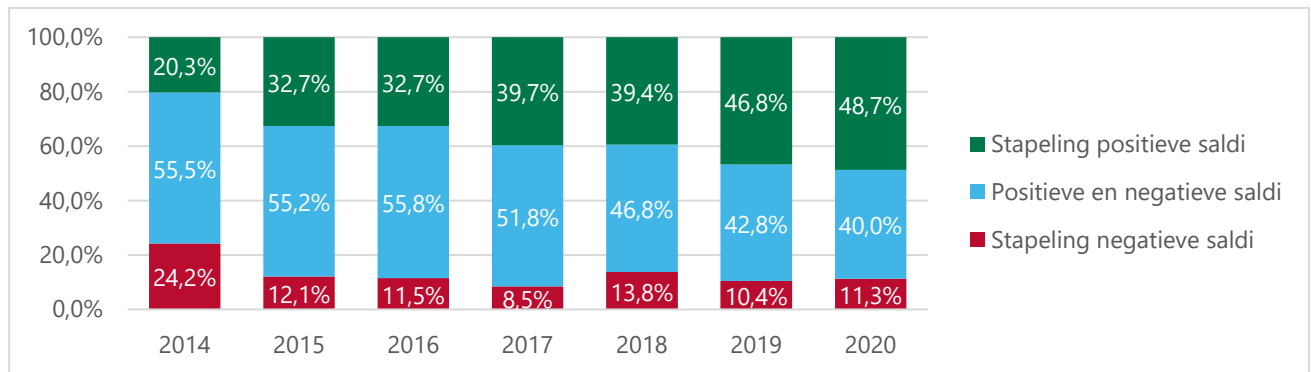

Figuur 22. Stapeling van negatieve en positieve saldi van overig Sociaal Domein (Wsw, Wmo en Jeugd) en BUIG.

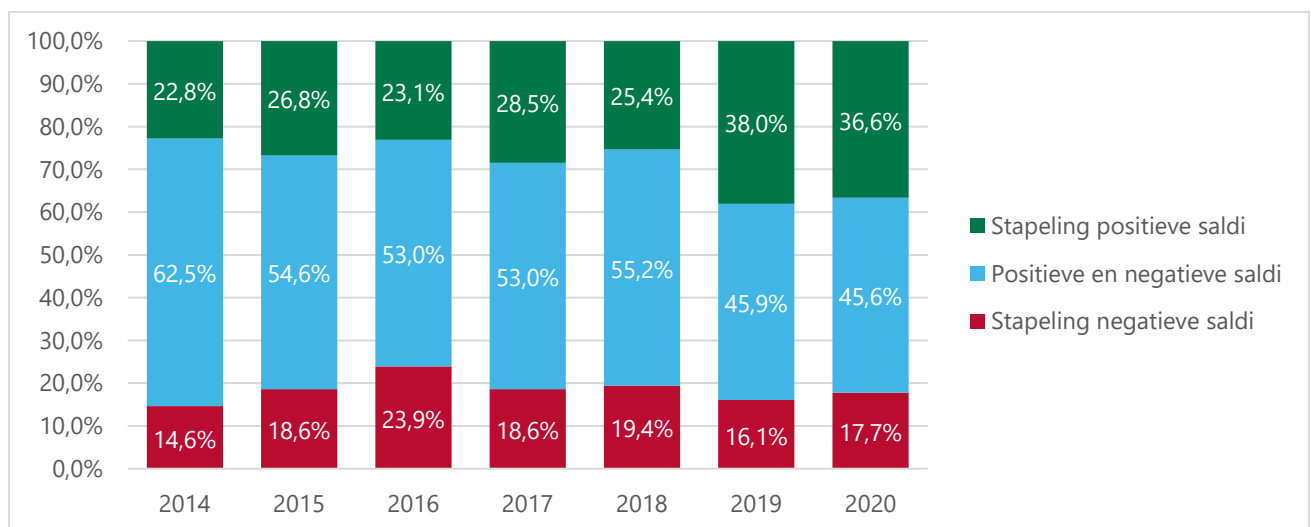
Wanneer sprake is van random negatieve en positieve saldi, zou naar verwachting 25% een stapeling van negatieve saldi moeten laten zien, 25% een overschot en 50% een combinatie van een positief en negatief saldo. In bovenstaand figuur zien we dat het aantal maal dat sprake is van een stapeling van negatieve saldi minder dan 25% is. We hebben dit ook geanalyseerd voor Wmo en Jeugd. De resultaten hiervan zijn in de grafieken hieronder weergegeven.

Figuur 23. Stapeling van negatieve en positieve saldi van Jeugd en BUIG.

Figuur 24. Stapeling van negatieve en positieve saldi van Wmo en BUIG.

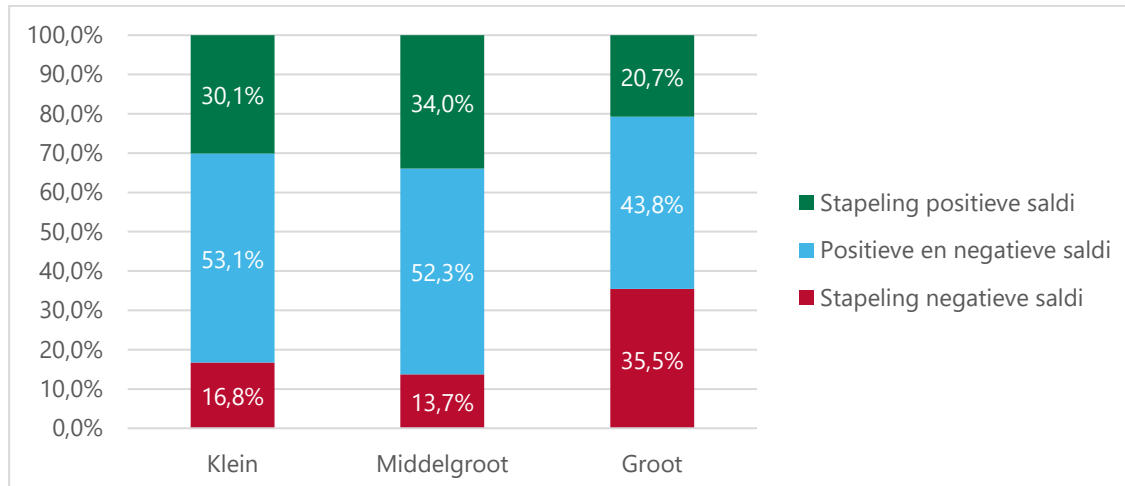
Figuur 25. Stapeling van negatieve en positieve saldi van Wsw en BUIG.

In algemene zin ligt het aantal gemeenten met stapeling van negatieve saldi onder de 25%. Alleen voor Jeugd zijn er zo nu en dan jaren met 30% aan stapeling. In 2018 was echter sprake van slechts 12% van de gemeenten die te maken hadden met stapeling. De begrotingscijfers van de gemeenten over 2019 suggereren echter dat deze toename van het aantal positieve saldi eenmalig is: de realisatie moet laten zien of dit daadwerkelijk het geval is, of dat er toch sprake is van een structurele toename van positieve saldi.

We zien dat de kans op een stapeling van negatieve saldi is afgenomen over de tijd. De kans is in 2017, 2018, 2019 en 2020 significant lager dan in 2015 en 2016 zo blijkt uit het uitvoeren van een regressie⁷ van een stapeling van negatieve saldi op de jaren (zie regressie 7 in de Appendix). We hebben hierbij ons gericht op de periode sinds invoering van de Participatiewet (2015 t/m 2020).

We hebben ook een nadere analyse naar gemeentegrootte uitgevoerd.

⁷ Of er stapeling van een negatief saldo is een binaire variabele (ja of nee). Daardoor is een lineaire regressie niet geschikt. Daarom gebruiken we een binomiaal (Logit) model.

Figuur 26. Analyse stapeling naar gemeentegroote.

Deze analyse leert ons dat vooral bij grote gemeenten sprake is van een stapeling van negatieve saldi.

6.3 Gemeenschappelijke kenmerken van gemeenten met relatief hoge uitgaven t.o.v. het budget

Op basis van de kaarten en lijsten met gemeenten met opvallende stapeling leek al sprake van een gemeenschappelijk kenmerk: we zagen in het Oosten meer stapeling van negatieve saldi. Ook de analyse naar gemeentegroote suggereert een duidelijk gemeenschappelijk kenmerk: een grote gemeente heeft een grotere kans op stapeling van negatieve saldi. We hebben onderzocht of deze gemeenschappelijke kenmerken ook significant zijn. We hebben hiervoor een Logit-model geschat met verschillende verklarende variabelen die de kans op stapeling van negatieve saldi verklaard. We kijken hierbij specifiek naar de periode ten tijde van de invoering van de participatiewet (na 2014).

De resultaten, zie ook regressie 2 in de Appendix, tonen dat gemeenten met een grote stapeling van negatieve saldi significante gemeenschappelijke kenmerken hebben. Het gaat om grote gemeenten, met een groot regionaal klantpotentieel, maar een kleine hoeveelheid mensen met een migratieachtergrond. Ook het feit dat een gemeente zich in de Provincie Groningen bevindt of aan de Duitse grens zorgt voor een significant grotere kans op stapeling van negatieve saldi. Dit effect is ook in mindere mate terug te zien bij gemeenten die grenzen aan deze gemeenten bij de Duitse grens (we noemen dit bijnagrensgemeenten). Het hebben van een samenwerkingsverband is niet van invloed op het hebben van een stapeling van negatieve saldi.

Wanneer we wederom kijken naar gemeenten met een stapeling van negatieve saldi, zien we het volgende:

Tabel 13. gemeenten met grootste stapeling van negatieve saldi en hun kenmerken.

Gemeente-naam	Gemeente-grootte	(Bijna) Grensgemeente	Migratie-achtergrond	Provincie	Aantal x stapeling tekorten
Vlissingen	Klein	Bijna België	7%	Zeeland	7
Leeuwarden	Groot	Nee	6%	Friesland	6
Nijmegen	Groot	Bijna Duitsland	8%	Gelderland	6
Appingedam	Klein	Bijna Duitsland	4%	Groningen	6
Dordrecht	Groot	Nee	10%	Zuid-Holland	6
Ermelo	Klein	Nee	3%	Gelderland	6
Het Hogeland	Klein	Nee	2%	Groningen	6
Oldambt	Klein	Duitsland	2%	Groningen	6
Sint-Michiëlgestel	Klein	Nee	2%	Noord-Brabant	6
Tilburg	Groot	Bijna België	9%	Noord-Brabant	6
Zevenaar	Klein	Duitsland	2%	Gelderland	6
Zwolle	Groot	Nee	6%	Overijssel	6
Landelijk gemiddelde	8,7% van de gemeentes is groot	8,2% van de gemeentes grenst aan Duitsland. 9,3%, bijna.	4,20%		

We zien een aantal gevonden kenmerken ook terugkomen in de lijst met gemeenten met de grootste stapeling van negatieve saldi. Zo is 50% van de betreffende gemeenten groot, waar dat landelijk maar 8,7% is en liggen drie gemeenten in Groningen. De kenmerken 'grensgemeente met Duitsland' en lage 'migratie-achtergrond' komen minder duidelijk terug in de lijst met uitschieters qua stapeling van negatieve saldi.

We moeten deze resultaten wel met de nodige voorzichtigheid interpreteren. De BUIG-saldi zijn redelijk willekeurig verdeeld, met name met betrekking tot de overige onderdelen van het Sociaal Domein is stapeling van duidelijke patronen: grote negatieve saldi in het Oosten van het land. Als er meer negatieve saldi in het Oosten zijn op de overige onderdelen van het Sociaal Domein is de kans op stapeling van negatieve saldi met BUIG ook groter in het Oosten.

6.4 Samenvatting bevindingen uit dit hoofdstuk

36,9% van de gemeenten heeft te maken met een stapeling van positieve saldi en 17,2% van de gemeenten heeft te maken met een stapeling van negatieve saldi. Wanneer sprake is van random negatieve en positieve saldi, zou naar verwachting 25% een stapeling van negatieve saldi moeten laten zien, 25% een overschot en 50% een combinatie van een positief en negatief saldo.⁸ De stapeling van negatieve saldi is minder dan 25%, de stapeling van positieve saldi is meer dan 25%.

⁸ 50% kans op een negatief saldo van het gemeentefonds vermenigvuldigd met 50% kans op een negatief saldo voor de BUIG maakt 25% kans op stapeling van negatieve saldi. 50% kans op een positief saldo van het gemeentefonds vermenigvuldigd met 50% kans op een positief saldo voor de BUIG maakt 25% kans op stapeling van positieve saldi. Het restant heeft óf een negatief

De stapeling van negatieve saldi komt bij bepaalde gemeenten echter wel vaker voor. Gemeenten aan de Duitse grens en in de provincie Groningen hebben vaker te maken met stapelingen van negatieve saldi. Ook grote gemeenten, gemeenten met een relatief klein deel van de bevolking met een migratie-achtergrond en een groot regionaal klantpotentieel hebben vaker last van een stapeling van negatieve saldi. In de kaarten die we hebben gemaakt zien we dat met name bij die saldi een duidelijk patroon zichtbaar is: gemeenten in het (Noord-)Oosten hebben vaker een negatief saldo op Wmo, Jeugd en Wsw.

saldo op het gemeentefonds en een positief saldo op de BUIG of andersom. Samen maakt dit 50%. Zoals eerder beschreven zijn de saldi gecorrigeerd door macro-effecten, waardoor gemiddeld geen tekort resteert.

7. Is er sprake van grote verschillen binnen samenwerkingsverbanden en verschillen samenwerkingsverbanden van niet-samenwerkingsverbanden?

7.1 In hoeverre hebben gemeentelijke samenwerkingsverbanden bij gelijk beleid en gezamenlijke uitvoering, grote verschillen in uitgaven per inwoner?

Het komt vaak voor dat er sprake is van grote verschillen in uitgaven aan het Sociaal Domein per inwoner binnen een intergemeentelijke sociale dienst. Hieronder hebben we enkele opvallende voorbeelden op een rij gezet. We zien vrijwel altijd dat het gaat om één gemeente die fors hogere BUIG-uitgaven heeft dan nabijgelegen gemeenten in het samenwerkingsverband (deze zijn dikgedrukt).

Tabel 14. Intergemeentelijke sociale diensten met grote verschillen in BUIG-uitgaven per inwoner.

Intergemeentelijke sociale dienst	Gemeentenaam	Uitgaven per inwoner	Klant-potentieel
Afdeling Werk en Inkomen	Leidschendam-Voorburg	€ 1.225	45
	Voorschoten	€ 819	19
	Wassenaar	€ 838	18
Het Plein	Lochem	€ 1.029	37
	Zutphen	€ 1.895	126
ISD Brabantse Wal	Bergen op Zoom	€ 1.787	125
	Steenbergen	€ 1.077	23
	Woensdrecht	€ 1.078	26
Orionis Walcheren	Middelburg (Z.)	€ 1.640	142
	Veere	€ 796	15
	Vlissingen	€ 3.185	151
Regionale Sociale Dienst en Kredietbank Alblasserwaard/Vijfheerenlanden	Gorinchem	€ 1.424	76
	Molenlanden	€ 696	3
	Vijfheerenlanden	€ 917	22
Sociale Dienst Drechtsteden	Alblasserdam	€ 1.084	20
	Dordrecht	€ 2.184	139
	Hardinxveld-Giessendam	€ 801	28
	Hendrik-Ido-Ambacht	€ 734	37
	Papendrecht	€ 957	40
	Sliedrecht	€ 1.168	37
	Zwijndrecht	€ 1.358	48
	Werkplein Drentsche Aa	Aa en Hunze	€ 1.059
	Assen	€ 2.445	156
	Tynaarlo	€ 878	28
Werkzaam Rivierenland	Buren	€ 771	4
	Culemborg	€ 1.263	54
	Maasdriel	€ 819	7
	Neder-Betuwe	€ 930	10
	Tiel	€ 1.602	100

Intergemeentelijke sociale dienst	Gemeentenaam	Uitgaven per inwoner	Klant-potentieel
	West Betuwe	€ 818	20
	West Maas en Waal	€ 891	12
	Zaltbommel	€ 962	16

Vrijwel altijd gaan fors hogere uitgaven ten opzichten van andere gemeenten in het samenwerkingsverband samen met een hoog klantpotentieel. In alle hierboven genoemde voorbeelden zien we dat de gemeenten met fors hogere uitgaven dan omliggende gemeenten een fors hoger klantpotentieel hebben. Deze verschillen kunnen ook grotendeels verklaard worden door inwonersamenstelling. Dat ligt zelfs sterk voor de hand omdat het steeds de centrumgemeenten betreft. Dat zijn over het algemeen ook de gemeenten met relatief veel laagopgeleiden, migranten, etc.

7.2 In hoeverre zijn er bij gelijk beleid en gezamenlijke uitvoering, grote verschillen in saldi binnen het sociaal domein?

Een analyse van de samenwerkingsverbanden leert ons dat bij de meeste intergemeentelijke samenwerking sprake is van gelijke tekens van het saldo (of allemaal positieve saldi, of allemaal negatieve saldi), wanneer we corrigeren voor macro-effecten. We kijken hier allereerst naar de saldi voor BUIG, omdat deze cijfers 100% betrouwbaar zijn. Hieronder hebben we een aantal willekeurige samenwerkingsverbanden weergegeven die een ISD hebben.

Tabel 15. Consistentie van saldi binnen samenwerkingsverbanden.

SD	Gemeentenaam	Saldo BUIG	Tekenconsistentie
Afdeling Werk en Inkomen	Leidschendam-Voorburg	-8%	Consistent
	Voorschoten	-3%	Consistent
	Wassenaar	-4%	Consistent
Baanbrekers	Heusden	6%	Consistent
	Loon op Zand	6%	Consistent
	Waalwijk	13%	Consistent
Noardwest Fryslân	Harlingen	-2%	Consistent
	Leeuwarden	-9%	Consistent
	Noardeast-Fryslân	2%	Niet-consistent
	Terschelling	-2%	Consistent
	Vlieland	-18%	Consistent
	Waadhoeke	-3%	Consistent
G2 Samenwerkingsverband Aalsmeer / Uithoorn	Aalsmeer	12%	Consistent
	Uithoorn	10%	Consistent
Het Plein	Lochem	-10%	Consistent
	Zutphen	-13%	Consistent
IASZ	Bloemendaal	1%	Consistent
	Haarlemmermeer	4%	Consistent

SD	Gemeentenaam	Saldo BUIG	Tekenconsistentie
	Heemstede	2%	Consistent
ISD BOL	Beekdaelen	9%	Consistent
	Brunssum	6%	Consistent
	Landgraaf	-3%	Niet-consistent

We zien dat over het algemeen de gemeenten in het betreffende gebied hetzelfde teken hebben qua saldo zoals bij Leidschendam, Voorschoten en Wassenaar, Baanbrekers, Het Plein, G2 IASZ, ISD BOL. Aan de andere kant zijn er enkele uitschieters qua tekens te zien bij Noardwest Fryslân en ISD BOL. We zien ondanks de hoge mate van tekenconsistentie ook verschillen in saldi tussen deelnemers aan samenwerkingsverbanden, variërend van 2 procentpunt tot 20 procentpunt. Verschillen van meer dan 5 procentpunt achten we substantieel, omdat bij gelijke uitvoering vergelijkbare saldi verwacht mogen worden. Een deel van deze verschillen wordt verklaard door het gegeven dat het BUIG-budget van de kleinste gemeenten (met minder dan 15.000 inwoners) niet objectief maar historisch verdeeld wordt. Dit geldt bijvoorbeeld voor de kleine gemeenten in Noardwest Fryslân.

Ook bij andere specifieke samenwerkingsverbanden zien we dit. Drechtsteden is hiervan ook een interessant voorbeeld met betrekking tot de saldi voor BUIG, Wsw en Jeugd. We hebben de gemengde uitgaven jeugd/Wmo hierbij buiten beschouwing gelaten (vanaf 2017 was dat het taakveld samenkracht en burgerparticipatie en wijkteams).

Tabel 16. Verschillen in saldi (structureel van 2014 t/m 2020) binnen Drechtsteden.

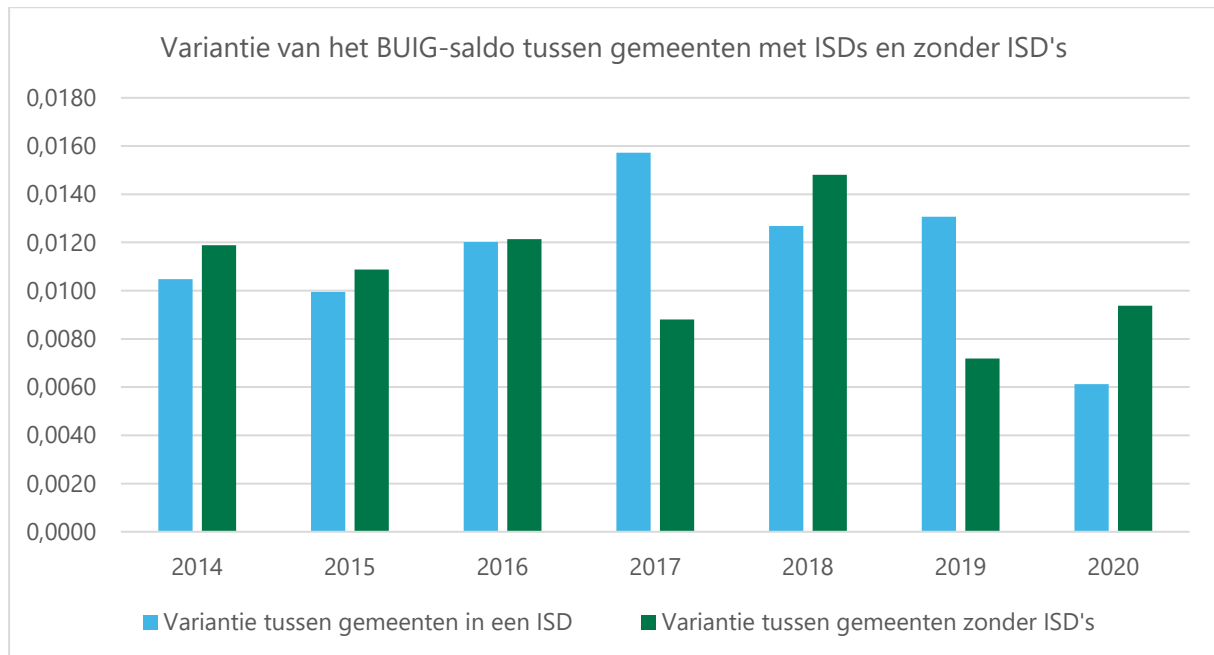
	Saldo BUIG	Saldo Wsw	Saldo Jeugd	Saldo Wmo
Sociale Dienst Drechtsteden	-7%	-8%	12%	12%
Alblasserdam	-11%	-16%	9%	12%
Dordrecht	-8%	-3%	13%	-11%
Hardinxveld-Giessendam	-7%	-16%	9%	14%
Hendrik-Ido-Ambacht	-5%	-8%	12%	17%
Papendrecht	-6%	-6%	13%	15%
Sliedrecht	-11%	-5%	20%	20%
Zwijndrecht	-3%	-4%	8%	18%

We zien echter dat voor Wmo er sprake is van een afwijking. Hierbij is er een positief saldo voor alle gemeenten, behalve voor Dordrecht. Daar is ineens sprake van een negatief saldo. Vergelijkbare patronen zien we ook bij andere samenwerkingsverbanden met betrekking tot andere budgetten.

7.3 Zijn de verschillen qua relatieve uitgaven binnen samenwerkingsverbanden met gelijk beleid en uitvoering groter dan daarbuiten?

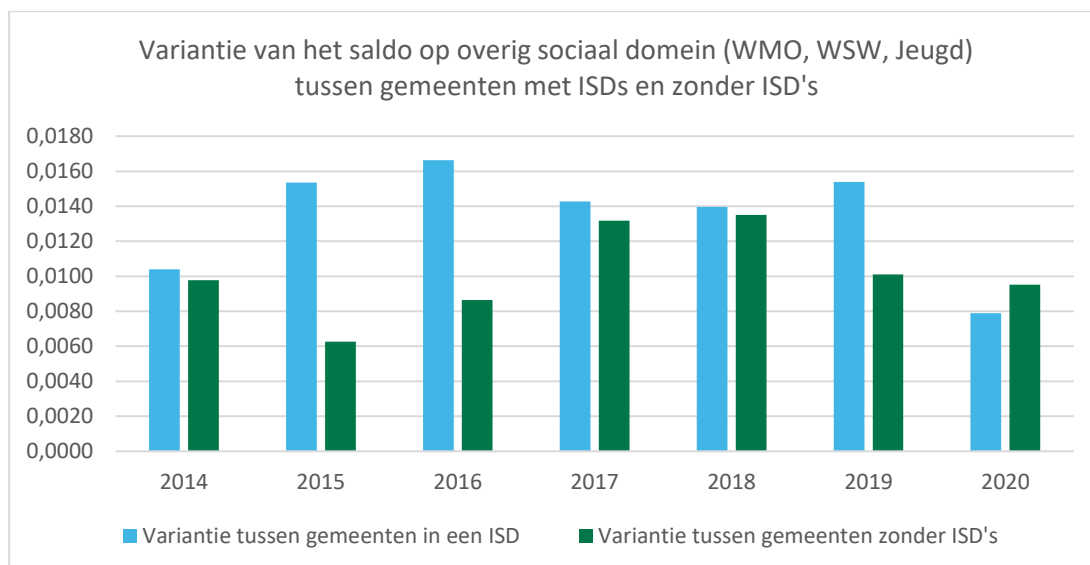
We hebben de verschillen tussen gemeenten geanalyseerd. Hierbij hebben we het verschil tussen het BUIG saldo, geschoond voor het macro-effect, van alle gemeenten en het gemiddelde van het betreffende samenwerkingsverband vergeleken met het verschil bij de overige gemeenten in vergelijking met het gemiddelde

van al die overige gemeenten. We vergeleken hierbij naar de gemiddelde de variantie⁹ voor alle jaren. De resultaten zijn hieronder weergegeven.

Figuur 27. Variantie in het BUIG-saldo tussen gemeenten met en zonder intergemeentelijke sociale diensten.

We constateren dat er geen duidelijk patroon zit in de variantie. In 2017 en 2019 was deze groter binnen ISD's dan buiten ISD's. In 2014, 2015, 2018 en 2020 was deze groter buiten ISD's dan binnen ISD's en in 2016 was de variantie binnen en buiten ISD's ongeveer gelijk. Ook met betrekking tot de overige onderdelen van het Sociaal Domein zien we grote verschillen van jaar tot jaar.

Figuur 28. Variantie in het overig Sociaal Domein saldo (Wsw, Wmo en Jeugd) tussen gemeenten met en zonder intergemeentelijke sociale diensten.

⁹ De variantie is de afwijking van het gemiddelde (van de ISD of van het gemiddelde van niet-ISD gemeenten) in het kwadraat.

In algemene zin lijkt de variantie binnen gemeenten met een ISD in 2015 en 2016 fors groter te zijn dan tussen gemeenten zonder ISD. Dit probleem lijkt echter vanaf 2017 verholpen. Vanaf 2017 is de variantie ongeveer gelijk tussen beide groepen, al zien we vanaf 2019 wel weer terug dat de variantie tussen gemeenten in een ISD groter is dan de variantie tussen gemeenten zonder ISD's. Het zou kunnen dat dit komt omdat in 2015 de budgetten SD nog historisch verdeeld werden. In 2017 was er nog maar een klein deel historisch. Eerder waren er wel een aantal problemen met de historische modellen.

De variantie lijkt niet kleiner binnen ISD's dan buiten ISD's, terwijl men dat wellicht wel zou verwachten. Waarschijnlijk speelt gemeentegrootte hierin een belangrijke rol. In kleine gemeenten is er sprake van grote verschillen tussen het saldo en het landelijk gemiddelde. Eén iemand extra met een uitkering of indicatie maakt direct verschil op het budget. Het saldo van de grote gemeenten tendeeft echter naar het gemiddelde doordat zij een grotere groep onder zich heeft. ISD's bestaan voor het grootste deel uit kleine gemeenten die samenwerken. In deze groep zit dus veel variatie. Gemeenten die groter zijn en hun eigen Sociale Dienst hebben zitten juist in de andere groep. Dit kan verklaren waarom de verschillen binnen gemeenten in ISD's groter lijkt dan de verschillen buiten ISD's.

7.4 Komen relatief hoge uitgaven ten opzichte van het budget vaker voor bij samenwerkingsverbanden?

Wanneer we de saldi (budget-uitgaven) bekijken van de gemeenten met een ISD en deze vergelijken zonder ISD zien we het volgende.

Tabel 17. Positieve en negatieve saldi, gecorrigeerd voor macro-effecten voor gemeenten met ISD.

Met ISD	BUIG	Wsw	Jeugd	Wmo
Positief saldo	40	54	37	87
Negatief saldo	54	40	57	7
Positief saldo	43%	57%	39%	93%
Negatief saldo	57%	43%	61%	7%

Tabel 18. Positieve en negatieve saldi, gecorrigeerd voor macro-effecten voor gemeenten zonder ISD.

Zonder ISD	BUIG	Wsw	Jeugd	Wmo
Positief saldo	135	161	98	210
Negatief saldo	126	100	163	51
Positief saldo	52%	62%	38%	80%
Negatief saldo	48%	38%	62%	20%

We zien dat gemeenten met ISD een iets vaker een negatief saldo hebben (na correctie voor het macro-effect) dan gemeenten zonder ISD (57% vs. 48%). Het aantal gemeenten met een negatief saldo op Wmo is onder gemeenten met een ISD iets lager. Al met al zijn de effecten niet groot.

Een analyse van samenwerkingsverbanden op de saldi voor BUIG (geschoond voor het macrobudget), is te vinden in Regressie 3 in de Appendix. Dit toont dat intergemeentelijke samenwerkingsverbanden over het algemeen een lager saldo hebben dan gemeenten die niet een intergemeentelijke sociale dienst hebben. Het effect is echter klein (zo'n -1,4% van het saldo).

Ook hier ligt het voor de hand te veronderstellen dat dit te maken heeft met gemeentegrootte. Kleine gemeenten hebben vaker een negatief saldo op de verdeling. Mogelijk hebben kleinere gemeenten vaker een samenwerkingsverband. We hebben deze analyse ook uitgevoerd inclusief gemeentegrootte, maar het resultaat blijft ongewijzigd: ISD's hebben een iets slechter resultaat dan niet-ISD's.

Op het saldo van de overige Sociaal Domein onderdelen, welke is te vinden in Regressie 4 van de Appendix, is echter een positief effect waar te nemen. Gemeenten met intergemeentelijke sociale diensten hebben een significant positiever saldo. Het effect is echter klein (1,1% van het saldo).

Ook hier hebben we een correctie uitgevoerd voor gemeentegrootte. Deze correctie zorgt ervoor dat dit significante positieve effect teniet wordt gedaan (zie ook regressie 5 in de Appendix). Intergemeentelijke sociale diensten lijken dus op het eerste gezicht beter te presteren op het vlak van het gemeentefonds, maar wanneer we rekening houden met de gemeentegrootte blijkt dit verband er toch niet te zijn. Hoewel ISD's dus beter presteren op het gebied van overig sociaal domein (Wmo, Wsw en Jeugd), komt dit voornamelijk doordat gemeenten die een ISD hebben vaak kleiner zijn en kleinere gemeenten beter presteren op deze beleidsterreinen.

Specifieke samenwerkingsverbanden op het gebied van Wsw en Wmo hebben geen significant effect op het betreffende saldo, zo blijkt uit de uitgevoerde regressies in Regressie 6 en Regressie 7, welke terug te vinden zijn in de Appendix. In deze overige samenwerkingsverbanden zitten bijvoorbeeld ook inkoopsamenwerkingen e.d.. Het effect van Wmo-samenwerking blijkt uit deze tabellen niet significant te zijn.

7.5 Samenvatting bevindingen uit dit hoofdstuk

Het komt vaak voor dat er sprake is van grote verschillen in uitgaven aan het Sociaal Domein per inwoner binnen een intergemeentelijke sociale dienst. Vrijwel altijd gaan fors hogere uitgaven ten opzichte van andere gemeenten in het samenwerkingsverband samen met de centrumfunctie. In alle hierboven genoemde voorbeelden zien we dat de gemeenten met fors hogere uitgaven dan omliggende gemeenten een fors hoger klantpotentieel hebben. Deze verschillen kunnen ook grotendeels verklaard worden door inwonersamenstelling. Dat ligt zelfs sterk voor de hand omdat het steeds de centrumgemeenten betreft. Dat zijn over het algemeen ook de gemeenten met relatief veel laagopgeleiden, migranten, etc.

Het hebben van een intergemeentelijke sociale dienst heeft geen significant effect op stapeling van negatieve saldi. Wel is het zo dat bij intergemeentelijke sociale diensten sprake is van een slechter saldo op BUIG. Intergemeentelijke sociale diensten hebben wel vaak te maken met een overschot op de overige onderdelen van het Sociaal Domein, maar dat komt vooral omdat de meeste ISD's bestaan uit kleine gemeenten en kleine gemeenten vaak een overschot op de overige onderdelen van het Sociaal Domein hebben.

Appendix

Regressie 1. Verklarende factoren voor de kans op stapeling van uitgaven (Logit-model).

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	z value	Pr(> z)
(Intercept)	22.471375	8.138429	2.761	0.00576 **
Jaar=2015	0.189553	0.381559	0.497	0.61934
Jaar=2016	0.225764	0.381714	0.591	0.55422
Jaar=2017	0.578783	0.378215	1.530	0.12594
Jaar=2018	0.585049	0.375151	1.560	0.11888
Jaar=2019	0.627286	0.375263	1.672	0.09460 .
Jaar=2020	1.014912	0.373250	2.719	0.00655 **
ISD =Ja	0.729759	0.291344	2.505	0.01225 *
Klantpotentieel	0.042644	0.005872	7.262	3.82e-13 ***
Grensgemeente=België	1.103901	0.578678	1.908	0.05644 .
Grensgemeente=Duitsland	-0.034760	0.486197	-0.071	0.94300
Bijna_grensgemeenten=België	1.114840	0.764707	1.458	0.14488
Bijna_grensgemeenten=Duitsland	1.713762	0.412838	4.151	3.31e-05 ***
Beschikbaarheid_van_werk	-39.431928	8.006893	-4.925	8.45e-07 ***
Stedelijkheidsklasse=2	-2.230787	0.470555	-4.741	2.13e-06 ***
Stedelijkheidsklasse=3	-2.730140	0.624476	-4.372	1.23e-05 ***
Stedelijkheidsklasse=4	-3.474779	0.792453	-4.385	1.16e-05 ***
Stedelijkheidsklasse=5	-2.111659	0.962890	-2.193	0.02830 *
Hoogopgeleid	-0.056916	0.022388	-2.542	0.01102 *
Migratieachtergrond	17.696671	6.704670	2.639	0.00830 **
Gem.omvang=Middel	0.974586	0.328583	2.966	0.00302 **
Gem.omvang=Groot	1.338267	0.502319	2.664	0.00772 **
p_beroepsbevolking	4.794951	6.972933	0.688	0.49167
ProvincieFlevoland	-0.355381	0.995680	-0.357	0.72115
ProvincieFriesland	0.427555	0.601023	0.711	0.47685
ProvincieGelderland	0.034902	0.658797	0.053	0.95775
ProvincieGroningen	3.341170	0.690735	4.837	1.32e-06 ***
ProvincieLimburg	0.151648	0.647435	0.234	0.81481
ProvincieNoord-Brabant	-1.405187	0.723501	-1.942	0.05211 .
ProvincieNoord-Holland	-1.867737	0.765706	-2.439	0.01472 *
ProvincieOverijssel	-1.832899	0.667452	-2.746	0.00603 **
ProvincieUtrecht	-2.444137	0.875033	-2.793	0.00522 **
ProvincieZeeland	-0.428589	0.738507	-0.580	0.56168
ProvincieZuid-Holland	-0.571357	0.863141	-0.662	0.50800
Eigendom_woningcorporatie	0.157499	0.022620	6.963	3.34e-12 ***

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

(Dispersion parameter for binomial family taken to be 1)

Null deviance: 2503.55 on 2484 degrees of freedom
Residual deviance: 684.38 on 2450 degrees of freedom
(13 observations deleted due to missingness)
AIC: 754.38

Number of Fisher Scoring iterations: 8

Regressie 2. Verklarende factoren voor de kans op stapeling van negatieve saldi (Logit-model).

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	z value	Pr(> z)
(Intercept)	-3.614012	2.053157	-1.760	0.078370 .
Jaar=2015	0.155712	0.195911	0.795	0.426724 .
Jaar=2016	-0.056158	0.200823	-0.280	0.779754 .
Jaar=2017	-0.629614	0.219575	-2.867	0.004138 **
Jaar=2018	-0.452947	0.212614	-2.130	0.033141 *
Jaar=2019	-0.106740	0.202009	-0.528	0.597226 .
Jaar=2020	-0.236455	0.205629	-1.150	0.250181 .
ISD=Ja	0.117845	0.138448	0.851	0.394667 .
Klantpotentieel	0.008204	0.002758	2.975	0.002932 **
Grensgemeente=België	-0.114554	0.296181	-0.387	0.698927 .
Grensgemeente=Duitsland	0.735442	0.211010	3.485	0.000492 ***
Bijna_grensgemeenten=België	0.503701	0.278782	1.807	0.070795 .
Bijna_grensgemeenten=Duitsland	0.433931	0.199882	2.171	0.029936 *
Beschikbaarheid_van_werk	1.493822	2.410126	0.620	0.535383 .
Stedelijkheidsklasse=2	-0.357927	0.352574	-1.015	0.310018 .
Stedelijkheidsklasse=3	0.155631	0.443820	0.351	0.725842 .
Stedelijkheidsklasse=4	0.142924	0.503810	0.284	0.776651 .
Stedelijkheidsklasse=5	0.630384	0.561702	1.122	0.261746 .
Hoogopgeleid	0.009003	0.010979	0.820	0.412219 .
Migratieachtergrond	-8.004576	3.877765	-2.064	0.038996 *
Gem.omvang=Middel	-0.123820	0.205400	-0.603	0.546626 .
Gem.omvang=Groot	0.966939	0.310241	3.117	0.001829 **
ProvincieFlevoland	-1.340138	0.802555	-1.670	0.094951 .
ProvincieFriesland	-0.096591	0.353341	-0.273	0.784572 .
ProvincieGelderland	0.414954	0.313006	1.326	0.184937 .
ProvincieGroningen	1.180200	0.354429	3.330	0.000869 ***
ProvincieLimburg	-0.637982	0.350741	-1.819	0.068919 .
ProvincieNoord-Brabant	-0.353159	0.346538	-1.019	0.308152 .
ProvincieNoord-Holland	-0.502979	0.394629	-1.275	0.202464 .
ProvincieOverijssel	0.324135	0.328191	0.988	0.323328 .
ProvincieUtrecht	-0.693434	0.435989	-1.590	0.111725 .
ProvincieZeeland	0.442009	0.396524	1.115	0.264975 .
ProvincieZuid-Holland	-0.465127	0.417743	-1.113	0.265525 .
Eigendom_woningcorporatie	0.012813	0.010294	1.245	0.213233 .

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

(Dispersion parameter for binomial family taken to be 1)

Null deviance: 2338.9 on 2484 degrees of freedom
Residual deviance: 2057.7 on 2451 degrees of freedom
(13 observations deleted due to missingness)
AIC: 2125.7

Number of Fisher Scoring iterations: 5

Regressie 3. Saldo BUIG (exclusief macro-effect) op ISD.

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)	
(Intercept)	-0.0187230	0.0055019	-3.403	0.000679	***
ISD=Ja	-0.0142482	0.0049445	-2.882	0.003996	**
Jaar=2016	-0.0009461	0.0075573	-0.125	0.900390	
Jaar=2017	0.0131047	0.0075573	1.734	0.083055	.
Jaar=2018	0.0408889	0.0075573	5.411	6.99e-08	***
Jaar=2019	0.0458123	0.0075573	6.062	1.59e-09	***
Jaar=2020	0.0402292	0.0075573	5.323	1.13e-07	***

 Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.1007 on 2123 degrees of freedom
 (8 observations deleted due to missingness)
 Multiple R-squared: 0.04074, Adjusted R-squared: 0.03803
 F-statistic: 15.03 on 6 and 2123 DF, p-value: < 2.2e-16

Regressie 4. Saldo overig SD (Jeugd, Wmo, Wsw, exclusief macro-effect) op ISD.

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)	
(Intercept)	0.026607	0.005508	4.831	1.46e-06	***
ISD=Ja	0.011445	0.004950	2.312	0.020870	*
Jaar=2016	-0.002536	0.007566	-0.335	0.737515	
Jaar=2017	0.026452	0.007566	3.496	0.000481	***
Jaar=2018	0.006935	0.007566	0.917	0.359446	
Jaar=2019	-0.005777	0.007566	-0.764	0.445228	
Jaar=2020	-0.004499	0.007566	-0.595	0.552105	

 Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.1008 on 2123 degrees of freedom
 (8 observations deleted due to missingness)
 Multiple R-squared: 0.01444, Adjusted R-squared: 0.01166
 F-statistic: 5.184 on 6 and 2123 DF, p-value: 2.637e-05

Regressie 5. Saldo overig SD (Jeugd, Wmo, Wsw, exclusief macro-effect) op ISD, gecorrigeerd voor gemeentegrootte.

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)	
(Intercept)	0.035869	0.005610	6.393	1.99e-10	***
ISD=Ja	0.005900	0.004942	1.194	0.232699	
Gem. omvang = Middel	-0.019083	0.006113	-3.122	0.001822	**
Gem. omvang = Groot	-0.057245	0.007766	-7.371	2.41e-13	***
Jaar=2016	-0.002536	0.007467	-0.340	0.734160	
Jaar=2017	0.026560	0.007467	3.557	0.000383	***
Jaar=2018	0.007042	0.007467	0.943	0.345695	
Jaar=2019	-0.005669	0.007467	-0.759	0.447775	
Jaar=2020	-0.004392	0.007467	-0.588	0.556463	

 Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.09948 on 2121 degrees of freedom
 (8 observations deleted due to missingness)
 Multiple R-squared: 0.04101, Adjusted R-squared: 0.03739
 F-statistic: 11.34 on 8 and 2121 DF, p-value: 7.619e-16

Regressie 6. Saldo Wsw op samenwerkingsverband Wsw.

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)	
(Intercept)	-0.001189	0.020887	-0.057	0.954608	
Samenwerking=Ja	0.023392	0.018766	1.246	0.212725	
Jaar=2016	-0.018079	0.016023	-1.128	0.259317	
Jaar=2017	-0.004666	0.016034	-0.291	0.771064	
Jaar=2018	-0.053527	0.016034	-3.338	0.000857	***
Jaar=2019	0.013936	0.016012	0.870	0.384191	
Jaar=2020	0.013402	0.016012	0.837	0.402664	

 Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.2132 on 2117 degrees of freedom
 (14 observations deleted due to missingness)
 Multiple R-squared: 0.0123, Adjusted R-squared: 0.009506
 F-statistic: 4.396 on 6 and 2117 DF, p-value: 0.0002012

Regressie 7. Saldo Wmo op samenwerkingsverband Wmo.

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)	
(Intercept)	0.079487	0.008865	8.967	< 2e-16	***
Samenwerking=Ja	0.010962	0.006615	1.657	0.0976	.
Jaar=2016	0.004520	0.011074	0.408	0.6832	
Jaar=2017	0.068013	0.011074	6.141	9.73e-10	***
Jaar=2018	-0.014658	0.011074	-1.324	0.1858	
Jaar=2019	0.028019	0.011074	2.530	0.0115	*
Jaar=2020	0.026131	0.011074	2.360	0.0184	*

 Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.1475 on 2123 degrees of freedom
 (8 observations deleted due to missingness)

Multiple R-squared: 0.03273, Adjusted R-squared: 0.03
 F-statistic: 11.97 on 6 and 2123 DF, p-value: 2.902e-13

Regressie 8. Verschillen tussen jaren met voor de kans op stapeling van uitgaven (Logit-model).

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	z value	Pr(> z)	
(Intercept)	-1.458e+00	1.356e-01	-10.751	<2e-16	***
Jaar=2016	-1.107e-15	1.918e-01	0.000	1.000	
Jaar=2017	1.068e-01	1.888e-01	0.566	0.572	
Jaar=2018	1.410e-01	1.879e-01	0.750	0.453	
Jaar=2019	1.410e-01	1.879e-01	0.750	0.453	
Jaar=2020	2.396e-01	1.855e-01	1.292	0.196	

 Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

(Dispersion parameter for binomial family taken to be 1)

Null deviance: 2164.6 on 2129 degrees of freedom
 Residual deviance: 2162.1 on 2124 degrees of freedom
 (8 observations deleted due to missingness)

AIC: 2174.1

Regressie 9. Verschillen tussen jaren met voor de kans op stapeling van relatief hoge uitgaven (Logit-model).

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	z value	Pr(> z)	
(Intercept)	-1.2347	0.1270	-9.720	< 2e-16	***
Jaar=2016	-0.1871	0.1847	-1.013	0.311039	
Jaar=2017	-0.6952	0.2039	-3.409	0.000652	***
Jaar=2018	-0.5277	0.1966	-2.684	0.007279	**
Jaar=2019	-0.2235	0.1858	-1.203	0.229047	
Jaar=2020	-0.3380	0.1896	-1.783	0.074599	.

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

(Dispersion parameter for binomial family taken to be 1)

Null deviance: 1979.3 on 2129 degrees of freedom

Residual deviance: 1963.8 on 2124 degrees of freedom

(8 observations deleted due to missingness)

AIC: 1975.8

Number of Fisher Scoring iterations: 4

Berenschot

Berenschot is een onafhankelijk organisatieadviesbureau met 350 medewerkers wereldwijd. Al 80 jaar verrassen wij onze opdrachtgevers in de publieke sector en het bedrijfsleven met slimme en nieuwe inzichten. We verwerven ze en maken ze toepasbaar. Dit door innovatie te koppelen aan creativiteit. Steeds opnieuw. Klanten kiezen voor Berenschot omdat onze adviezen hen op een voorsprong zetten.

Ons bureau zit vol inspirerende en eigenwijze individuen die allen dezelfde passie delen: organiseren. Ingewikkelde vraagstukken omzetten in werkbare constructies. Door ons brede werkterrein en onze brede expertise kunnen opdrachtgevers ons inschakelen voor

Berenschot B.V.

Postbus 8039, 3503 RA Utrecht

030 2 916 916

www.berenschot.nl

[in/berenschot](https://www.linkedin.com/company/berenschot)